

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-то ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 54

София, четвъртък 15 мартъ

1928 г.

56. заседание

Срѣда, 14 мартъ 1928 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ, въ 16 ч. 35 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Пошеже има нужното число присъстващи, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следните народни представители: Мито Аврамчовъ, Хафусъ Садъкъ Алиевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Рангелъ Барбанаконъ, Стефанъ Бояджиевъ, Добри Витановъ, Никола Вladoвъ, Юсеинъ х. Галибовъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Мехмедали Герай, Георги Губидѣликовъ, Георги Данаиловъ, Георги Драгневъ, Димитъръ Дръаски, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Борисъ Евтимовъ, Георги Желѣзковъ, Стано Златевъ, Димитъръ Ивановъ II, Савчо Ивановъ, Иванъ Куртевъ, Кънчо Кънчевъ, Димо Къорчевъ, Александъръ Малиновъ, Кръстю Марковъ, Добри Мигевъ, Димитъръ Мишайковъ, Димитъръ Нейковъ, Стоянъ Омарчевски, Малинъ Паневъ, х. Георги х. Петковъ, Георги Семерджиевъ, д-ръ Константиновъ Станишевъ, Таско Стоилковъ, Александъръ Хитриловъ, и Иванъ п. Янчевъ)

Съобщавамъ, че бюрото на Събранието е разрешило отпущъ на следните народни представители:

На г. Димитъръ Янчевъ — 1 день;
 На г. Никола Андреевъ — 1 день;
 На г. Рангелъ Барбанаконъ — 1 день;
 На г. Кръстю Марковъ — 5 дни;
 На г. Иванъ п. Янчевъ — 2 дни;
 На г. Добри Мигевъ — 1 день;
 На г. Добри Витановъ — 2 дни;
 На г. Никола Вladoвъ — 1 день;
 На г. Малинъ Паневъ — 2 дни;
 На г. Юсеифъ Марулевъ — 1 день;
 На г. Теодоси Кънчевъ — 1 день;
 На г. Стано Златевъ — 2 дни;

Народниятъ представител г. Иванъ Куртевъ, който се е ползувалъ досега съ повече отъ 20 дни отпущъ, моли да му се разреши още 2 дни отпущъ. Който съгласни да му се разреши исканиятъ отпущъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинството Събранието приема.

Съобщавамъ, че е постъпило питане отъ бѣлослатинския народенъ представител г. Петъръ Анастасовъ до г. министра на вътрешните работи и народното здраве, съ което иска да знае защо полицейскитъ органи сѣ се явили на партийната имъ сбирка въ гр. Видинъ на 11 мартъ т. г.

Постъпило е друго питане отъ народния представител г. Константинъ Томовъ къмъ г. министра на земледѣлнето и държавните имоти, съ което пита: предлаганъ ли е заемъ на Българската земледѣлска банка, при какви условия и защо г. министърътъ на финансите се е възпротивилъ на този заемъ?

Постъпило е трето питане отъ народния представител г. Иванъ Петровъ Недѣлковъ къмъ г. министра на вътрешните работи и на изповѣданията, относно оценката на недвижими имоти на емигрантите гърци братя Параманови въ София.

Постъпило е четвърто питане отъ народния представител г. Христо Калайджиевъ къмъ г. министра на вътрешните работи и народното здраве по въпроса за градскитъ бѣжанци.

Тѣзи питання ще бѣдатъ съобщени на респективните министри.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по първото четене на законопроекта за гражданското сѣдопроизводство.

Има думата народниятъ представител г. д-ръ Николай Думановъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нар. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Отъ всички, които се изказаха преди мене, се подчерта единъ основенъ въпросъ — че законопроектътъ за гражданското сѣдопроизводство е отъ такова естество, че то изключва всѣкаква партийностъ. Въ него не могатъ да бѣдатъ внасяни партийни разбирания, нито пъкъ може да бѣде защищаванъ или отхвърленъ законопроектътъ въ тази му форма, както е предложенъ, отъ гледище на партийни позиции. И затуй азъ смятамъ, че всички, които критикуватъ законопроекта или пъкъ, които даватъ обяснения по него, се ръководятъ отъ доброто желание да услужатъ, щото страната ни да се сдобие съ единъ добъръ законъ за гражданското сѣдопроизводство затуй, защото той е отъ капитална важностъ за нашето добро правоправдане.

Отъ мнозина, които се изказаха, се хвърли упѣкъ къмъ г. министра на правосѣдието за това, че законопроектътъ не билъ достатъчно разгласенъ, за да бѣде проученъ отъ компетентните сѣди, които иматъ правото да се изкажатъ и които желателно било да се изкажатъ. Азъ считамъ, че този упѣкъ, не може да бѣде направенъ въ тази форма — а именно, че не се е дала възможностъ да се изслушатъ мненията на компетентните лица. Законопроектътъ е обявенъ отъ доста дълго време. За неговото изработване бѣше употребено доста време, както отъ страна на респективния министъръ, така и отъ страна на лицата, натоварени съ неговото изработване. Начинътъ на внасянето му се отличава отъ начина, по който други законопроекти сѣ били внасяни досега, по този, че се желае да се изкажатъ компетентните сѣди, че се желае да се чуе мнението на лица, които бораватъ съ правото. Г. министърътъ самъ не скрива желанието си да чуе всички, да обърне най-сериозно внимание къмъ критиката, която се прави на този законопроектъ, особено на онези части отъ него, които засѣгатъ нови материи и които искатъ да проведатъ единъ новъ принципъ и едно ново разбиране въ гражданското сѣдопроизводство.

Законопроектътъ сяко така е разпечатанъ на сѣдилищата и на адвокатскитъ съвети да го проучатъ и изкажатъ своето мнение.

Но азъ считамъ, въобще, че унасъ е станало традиция да се внасятъ законопроектите следъ като респективниятъ

министърът се справи с известни въпроси, които трябва да бъдат разрешени. Той наговарва една комисия, която да сумира във едно набелязанието принципи, да се изработи един законпроект с общи усилки и да бъде внесен във Камарата. И ако азъ ще кажа няколко думи за неodobрене този начин на процедурите, това няма да го направя с желанието, нито да узная какво, нито да хвърля упрекъ никому. Азъ ще искамъ ние да направимъ всичко възможно, щото и у насъ законопроектите да се внасятъ и разискватъ така, както това става въ други посветени страни, особено съ законопроекти отъ важно значение.

Тукъ въ Камарата постъпватъ обикновено много законопроекти и някои отъ тяхъ иматъ такива дефекти, че и този, който ги внася, ги вижда, чувствава ги. Така напр., бѣше съ законопроекта за народното здраве. Чл. I съгъсчъ законопроектъ за народното здраве почваше съ единъ текстъ неграмотенъ: „Настоящиятъ законъ има за целъ да създаде условия за здраве и животъ най-пригодни за оздравяване“. Ако има граматикъ да разтакува тази сингматична фраза — да каже. Това го казвамъ, за да подчертая колко се отнасяме съ лекота често нѣмти къмъ законопроектите.

Азъ бихъ желалъ, единъ законопроектъ, който иска да проведе нови разбирания, който иска да създаде всички условия за едно по-бързо, за едно добро и достъпно за народа правораздаване, да бъде проученъ всеотранно. И то е проученъ; но въпросите, които трябва да бъдатъ засегнати, новите въвеждания, които трябва да бъдатъ извършени, новите начала, които трябва да бъдатъ застъпени, да бѣха подхвърлени на едно разискване въ онѣзи срѣди, които се занимаватъ съ тази материя и едновременно съ изработването на законопроекта да се чуватъ тази критика; отъ друга страна, преди законопроектътъ да вълѣзше въ Народното събрание, да се изслушаха мненията и тогава г. министърътъ, на когото не липсва вещина, на когото не липсватъ и познания и който е обкръженъ съ хора, които тоже разбиратъ правото, да бѣше решилъ всички онѣзи сложни, комбинирани въпроси, и тогава да имаме единъ законопроектъ свършенъ.

Въ всички страни така става. Законопроектите се изучаватъ дълго време, около тяхъ ставатъ голѣми дебати, тѣ сѣ подложени на всеотранна пресенка и едвамъ следъ това се решава да ги внесатъ въ Камарата. Това става затуй, защото — нека го признаемъ най-искрено — ако единъ законопроектъ има дефекти, то отъ критиката, която се прави тукъ по него, тѣзи дефекти мажнѣ се изправятъ. Парламентарната комисия още по-малко ги изправя. Парламентарната комисия — рече въ настоящия случай комисията по Министерството на правосъдието — ще вземе законопроекта като една база на разискване, но ги да внесе нови отдѣли, нови глави, коренно, основно да проучи въпросите и да измени това, което е представено — това няма да стане. Тя може да пазифова известни разпорѣждания, да ги тури въ връзка, да отговарятъ едно на друго, да изгладятъ едикционните неясности, да даде повече прецизности, но самата тя да даде отъ своето на законопроекта, да го измени коренно, или да внесе нѣщо съществено въ него, или да скъса съ проведената система въ него — това никога няма да стане.

Отъ тази гледна точка, мене ми се чини, че у насъ ще трябва да спремъ въ този начинъ на предлагане законопроектите затуй, защото никога дебатите, които се правятъ, било въ пленума, било въ парламентарната комисия, няма да подложатъ на едно основно проанализиране предложените реформи и тяхното измѣвяне съ огледъ на поставените задачи въ самия законопроектъ.

Това сѣ няколко бележки, които имамъ да направя, за да можемъ ние тукъ да набележимъ началата за единъ новъ начинъ на внасяне и обсъждане на нашите закони. Ние вървимъ, наистина, по една стара традиция, но азъ смѣтамъ, че сѣ нея трябва да се свърши.

Отъ друга страна всѣкога, когато се внася единъ законопроектъ, удобно е да се дадатъ и старите текстове. Вѣрно е, че юристите, които знаятъ какво обсъждатъ — защото това е тяхна специалност — ще потърсятъ старите текстове и ще ги сравнятъ съ новите. Но ние не трябва да искаме само юристите да кажатъ своята дума въ Камарата. Все ще има общественици, които ще забележатъ единъ извѣстенъ принципъ, който излиза изъ рамките на правосъдието, изъ рамките на правото; и всѣкога въ единъ дори специаленъ законъ като този ще има въпроси отъ обществено значение, отъ социално значение, по които тѣ ще могатъ да кажатъ своето разбиране. Тѣ днесъ сѣ лишени отъ възможността да сторятъ това, поради единичката причина, че не виждатъ стария текстъ, за да го сравнятъ съ новия и да следятъ поне това, което ние приказваме, та да

видятъ дали съставлява съществена стойностъ критиката, която тукъ се прави.

Другъ единъ въпросъ, който се засегна отъ всички, които се изказаха, е за нуждата отъ единъ новъ законопроектъ. Единъ казватъ: „Законопроектъ новъ се налага“; други казватъ: „Законопроектъ новъ не се налага“. Трябва да признаемъ, че хората, които боравятъ съ правото, всички юристи, безъ голѣмо изключение, сѣ хора, които държатъ на традицията. Ние сме възпитаници на традицията. Правото е една традиционна форма, правото е една борба, която дава своя белегъ и която се вкоренява въ душата както на народите, така и специално въ душите на тѣзи, които боравятъ съ него. И заради туй за насъ, юристите, е много тежко изведнѣжъ да хвърлимъ единъ законъ, за да прегърнемъ новъ. Затуй ние мажнѣ можемъ да се ренимъ въ себе си да кажемъ, че е било твърде удобно, твърде напреденно, твърде полезно да махнемъ стария законъ за гражданското съдопроизводство и веднага да възпримемъ единъ новъ законопроектъ.

Ако законътъ за гражданското съдопроизводство е измѣняванъ досега 23 пъти, и ако България съществува свободенъ животъ 50 години, а законътъ за гражданското съдопроизводство е по-младъ отъ 50 години; можемъ да очакваме до 100-ти години да има кръгло 90 измѣнения най-малко. Това е наистина, това губенѣ се отразява. Ако погледнемъ касационната практика въ нашата страна, ще видимъ касационни решения и въ единия смисълъ и въ другия смисълъ. И няма да преувелича, няма да обиди никого, ако кажа, че всѣки адвокатъ може да има единъ картонъ, въ който да бележи касационни решения и да цитира, споредъ нуждата, било въ едно направление, било въ друго направление. За тезата, която ще избере, той всѣкога може да набележи касационна практика.

Но това, което е типично, то е, че най-много противоречиви касационни решения има въ областта на гражданското съдопроизводство. Това не е случайно, то се дължи точно на туй, че именно този законъ е най-често измѣняванъ; и това е попричило да се създаде една уелгнала, здрава касационна практика, която да бъде неотменима, по която да държи смѣтка и за социалните нужди; която да позволява да се раздава правото, да се прилага правото съ огледъ на обществените нужди и на добре разбраните интереси.

Другаде мажнѣ постъпватъ както ние: изведнѣжъ да махнемъ цѣлия кодексъ и да туримъ новъ. Напр., когато се почувствува въ Бельгия, че онѣзи текстове отъ Code civile между чл. 2092 и чл. 2203, уреждащи въпроса за ипотеките, сѣ остарѣли, не отговарятъ на съвременните нужди, тамъ не направиха единъ новъ законъ, а просто отиваха тѣзи членове, които уреждаха тази материя и създадоха една новела отъ 134 члена. Същото бѣше и съ чл. чл. 340 и 341 отъ Code civile въ Франция, които уреждатъ незаконното баннико произхождение. И тамъ се създадоха редица новели, които дойдоха да разрешатъ единъ социаленъ за Франция въпросъ — единъ въпросъ, който, може би, скоро и у насъ ще се сложи за разрешение. Същото бѣше и съ бургийската процедура, където тоже измѣниха редица текстове, безъ да промѣнятъ системата.

И азъ смѣло мога да кажа, че ако разгърнемъ закона за гражданското съдопроизводство и видимъ това, което той ни предлага като новост и това, което остава като неизмѣнено, което не се предлага за измѣнение, ще се убедимъ, че ние можемъ да коригираме нашия законъ за гражданското съдопроизводство, безъ да скъсаме съ нумерацията, която е тѣй съществена и тѣй необходима при тълкуването на закона и за спазване на създадената вече у насъ юриспруденция. Това го казвамъ затуй, защото съ законопроекта не се предлагатъ онѣзи нови реформи, които други страни въведоха. Ние, напр., за най-жизнените въпроси, които чакатъ своето разрешение въ много страни — и които добиха такава въ нѣкои страни — нищо не говоримъ въ законопроекта. Така, не става и дума за еднолични състави на суда, за съдните реперти. Ние не предвиждаме нищо ново за ликвидирани дългата по несъстоятелности, които днесъ сганаха едно обществено зло; много глави, които стоятъ въ законите за гражданското съдопроизводство въ други страни, ние не ги засѣгаме.

Отъ друга страна нашето изпълнително съдопроизводство наистина се измѣня съ настоящия законопроектъ, обаче туй измѣнение не е такова, че да може да задоволи една обществена нужда, може да се каже, че процесътъ се движи толкова бавно, колкото бавно се движи и изпѣл-

ненето на издаденото решение. И въ тая област съ този законопроект, тъй както се предлага той, ние ще останемъ назадъ.

И затуй азъ казвамъ, че по-удобно би било, ако въ днешно време изчакахме резултатитъ, които другитъ страни очакватъ отъ новитъ мѣрки, които взеха, за ускоряване на правосъдието, за неговата по-голяма лекота и бързина, за съгласване съ вѣковната традиция: мировиятъ съдия да е единъ, окръжниятъ съдъ да е отъ трима съдии, апелативниятъ — отъ петъ, а Касаціонниятъ — отъ 7. Трѣбваше да изчакаме да видимъ резултатитъ отъ тѣзи нови мѣрки, които донесе новото време, и тогачъ да предложимъ единъ законопроектъ, който, вѣрвамъ, щѣне да бъде по-съвършенъ и който нѣмаше да става нужда да го измѣняме следъ нѣколко години.

Вѣрно е, че езикътъ на закона за гражданското сѣдопроизводство е остарѣлъ; вѣрно е, че нашата терминология напредва, че единството е смесано, че много вѣща не отговарятъ на новото време; но съ общи усилия ние можемъ да поправимъ днешния законъ, безъ да бъдемъ поставени предъ дилемата утре, когато новитъ нужди подсказватъ нововъведенията, които трѣбва да се направятъ, да захвърлимъ закона, който току-що сме създали и да създаваме другъ, който още въ самото начало ще куца и не ще може да разреши всички оиѣзи голѣми въпроси, които искаме да разрешимъ.

Законътъ за гражданското сѣдопроизводство е единъ основенъ законъ, защото гражданската стабилностъ не се обосновава само отъ добрия материаленъ законъ, но и отъ удачнитъ сѣдства, съ които се защитаватъ придобити права. Оттамъ вече днесъ изпъкватъ въ нашата страна грижитъ за бързо, добро и достъпно правосъдие.

Ние трѣбва да държимъ смѣтка, намѣнявайки единъ съществуващъ вече законъ, за онова, което животътъ е подсказалъ, и за онова, което практиката въ нашитъ сѣдилища е набелязала, което тя е създадала. Азъ дължа да отбележа също, че законопроектътъ въ много отношения се приближава, отива въ паралелъ съ създадената у насъ практика. Достатъчно е да ви прочета единъ текстъ отъ законопроекта, който иде да тури край на българската недобросъвестностъ. Досега имаме едно правосъдие, което въ отбѣла за правораздаването се състоеше въ процесуалната изненада.

Единъ наследникъ намира въ касата на баща си единъ записъ на заповѣдь. Баща му е починалъ — той е единствено наследникъ. Отива предъ сѣдилището и казва: азъ съмъ единственъ наследникъ на моя баща; длъжникътъ не желае да плати, моля ви да издадете решение. Никой не спори за неговото качество на наследникъ; никой не му отрича това качество, обаче спорътъ се води, че записътъ е симулативенъ, или нѣкъ изплатенъ, и въ втората инстанция по същество ловкиятъ защитникъ казва единъ генераленъ инкяръ: „Не те признавамъ за наследникъ на твоя баща, не ти признавамъ това качество“ — и процесътъ се проваля безнадеждно, искътъ се загубва безъ възможностъ нѣкога да бъде сисчеленъ или подновенъ, защото предъ касаціонната инстанция доказателства за качеството на наследникъ не се представяватъ и защото въпросътъ е разрешенъ единъ пътъ за винаги.

И хубавото въ законопроекта е тамъ, че той се стреми да превърне процеса въ единъ споръ на право отъ споръ на факти. Въ културнитъ страни нѣма да срещнете това; фактитъ си признаватъ така, както съ, но се спори за тѣхното правно значение, за изводитъ, които трѣбва да се извадятъ отъ тѣхъ; никого не се спори, не се отрича единъ фактъ, който е безспоренъ и отричането на който е, ако можемъ така да го наречемъ, едно мошеничество.

Затуй, казвамъ, въ много направления ние отиваме въ паралелъ съ касаціонната практика. Въ много отношения ние ще я корегириме, но когато правимъ законъ за гражданското сѣдопроизводство, не трѣбва да смѣтаме, че можемъ да разрешимъ въ детайли всички въпроси, защото тѣ не бива да се разрешаватъ; защото трѣбва да се остави възможностъ на съда да твори съ огледъ на епохата, съ огледъ на съзнанието на народа, съ огледъ на психологическитъ условия, каквито нуждитъ ще подсказватъ. Иначе съдътъ нѣма мѣсто.

За мене съдътъ не е една инстанция, която трѣбва строго да прилага правото. За мене съдътъ е едно творческо мѣсто. Въ модерната държава той има задача да твори, да създава. Въ Франция се борятъ за този принципъ; и днесъ се пишатъ тамъ капитални съчинения по него. Въ

Германия борбата за *freie recht*, за свободното право, е намѣрила голѣмъ подтикъ, ишатъ се томовете. И съдътъ, каквото щемъ да правимъ, ще бъде онова мѣсто, онова висше учреждение, което ще твори правото, но на което ние трѣбва да дадемъ общи насоки; особено за гражданското сѣдопроизводство трѣбва да дадемъ основнитъ форми, но които да се движатъ сѣдопроизводителнитъ образи и които да поставятъ въ известностъ съдбата на странитъ и, което е най-важно — да поставятъ въ ограничение странитъ, да се знае докъде могатъ да стигнатъ, до къде могатъ да се движатъ, какъвъ пътъ трѣбва да изминатъ и какви позиции една къмъ друга трѣбва да заематъ.

Законопроектътъ си поставя за задача да разреши най-большия у насъ въпросъ — въпросъ за бързото правосъдаване.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Да допринесе.

Д-ръ И. Думановъ (нар. д): Да, да допринесе. Г. министърътъ вчера въ една речника, която е много умѣсна, каза, че бързо правосъдие може да се създаде — това е мисълта — въ ущърбъ на доброто правосъдие, и може да се създаде извънредно добро правосъдие въ ущърбъ на бързото правосъдие. Следователно, тѣзи две начала, тѣзи две необходимости, бихъ казалъ азъ, ние трѣбва да ги туримъ въ съответствие, трѣбва да ги екилибрираме.

Но азъ съмъ длъженъ да кажа, че правосъдието е бързо или бързо съ огледъ темперамента на единъ народъ. Ние въ България никога при тия отношения, които имаме, при този начинъ на животъ, при този начинъ на работа, не можемъ да искаме да стигнемъ американското правосъдие. Американскиятъ народъ е бързъ въ всичко; той е бързъ въ индустрията, той е бързъ въ прогреса, той е бързъ въ всѣка работа. Ние не можемъ да се приближимъ къмъ него. Ние ще създадемъ бързо правосъдие съ огледъ условията, въ които се развива животътъ, съ огледъ на условията, психологически и социални, които съществуватъ въ нашата страна. У насъ въпросътъ за бързото правосъдие е въпросъ стопански и въпросъ социаленъ. Социаленъ е затова, защото се натрупаха много дѣла; стопански е затуй, защото въ протаканата на дѣлата, въ тѣхното отсрочване има дѣлъ не само съдътъ, но най-много има дѣлъ адвокатурата. Днесъ много право нѣкои адвокати казватъ, че целта съ отлагането на едно дѣло е не само да се отбие претенцията на ищеца; често пакти претенцията на ищеца се признава, но дѣлото се отлага, за да се даде време на клиента, на ответника да се приготви да плати. Въ това отношение отлагането на дѣлото е една помощъ.

Азъ си спомнямъ, при едно такова безогледно отлагане на едно дѣло, председателътъ на Русенския апелативенъ съдъ питаше повѣренитъ и адвокатитъ, които се намираха въ залата: „Каква е тази работа: преди войната всички бързахте да се решаватъ дѣлата, сега всички гледате да се отлагатъ. Защо става това?“ Става по много причини. Най-напредъ, защото адвокатътъ не е платенъ и, второ, защото клиентътъ-ответникъ не бърза, понеже желае да печели време, и затуй въпросътъ за бързото правосъдие е въпросъ стопански и въпросъ социаленъ. Ние ще трѣбва да признаемъ, че зазрупването на известни български сѣдилища се дължи най-главно на войнитъ. Презъ време на войнитъ не се разглеждаха дѣла — освенъ отъ оиѣзи страни, които не бѣха мобилизирани — както въ долнитъ инстанции, така и въ Касаціонния съдъ. Ще трѣбва да признаемъ, обаче, че по-горнитъ инстанции, въ лицето на апелативнитъ сѣдилища и Касаціонния съдъ, проявиха повече бюрократизмъ, по-бавно работѣха. Докато министърътъ на правосъдието е стегналъ мировитъ съдии, стегналъ е и окръжнитъ сѣдилища, които се надпреварватъ да разрешаватъ дѣла — често пакти зле да ги разрешаватъ, но да ги разрешаватъ — другитъ инстанции не бързатъ, защото надъ тѣхъ контролътъ, защото надъ тѣхъ престижътъ, ако мога да намѣря друга дума, държането за отличие въ бързината по-малко се проявяватъ. Не можете да уплашите Касаціонния съдия съ това, че не бързатъ; не можете да уплашите и апелативния съдия, че не бърза; всичкитъ съдии тамъ иматъ едно извънредно социално, обществено положение и малко се страхуватъ отъ това, дали ще имъ се хвърли упрѣкътъ, че бързатъ или не бързатъ.

Но, г-да, този въпросъ е сложенъ на разискване и той трѣбва да бъде разрешенъ. Азъ не съмъ отъ оиѣзи, които ще препоръчатъ разрешението съ единъ замахъ: всички немотивирани досега касаціонни жалби да бъдатъ оставени безъ разглеждане — понеже всѣки има правото да потърси правосъдие предъ последната инстанция. Вѣрно е, че бързо правосъдие може да се постигне и тогава, когато ще заставимъ странитъ въ известенъ срокъ да подаватъ мотиви-

рани касационни жалби, по азъ мисля, че ние днесъ, съ огледъ на нашитъ условия, не можемъ да сторимъ това, най-напредъ, защото много малко е подготовена адвокатурата долу въ провинцията да напише една горе-долу добра касационна жалба, да я мотивира, да я обоснове и затуй често пъти касационнитъ жалби се пишатъ въ София отъ хора специалисти. Всѣка инстанция има свой съдебенъ езикъ; всѣки адвокатъ, който прѣвъ пътъ отива въ апелативни съдъ, се чувствува стѣсненъ да яздиря предъ по-горни съдъ, когато той има навика да яздиря само предъ мировитъ съдъ и окръжнитъ съдилища. Всѣки, който отива въ Касацонния съдъ, се чувствува стѣсненъ. За всѣка инстанция се изработватъ известни технически способи за говорене, за яздиряне, за изтъкване на нарушенията. Често пъти адвокатътъ право набелязва нарушенията, но не може да го очертаетъ, не може да му даде неговата истинска контура. И затуй искането, касационната жалба да се мотивира още долу въ първоначалната инстанция е тежко. Азъ съмъ доволенъ, че въ проекта не се е приела първоначално подхвърлената идея — касационната жалба да се мотивира въ известенъ срокъ следъ изпращането на дѣлото въ Касацонния съдъ. Това не е добро за нашето правосъдие. Но, когато ние бъдемъ сезирани отъ г. министъра на правосъдието съ иѣкаква специална временна мѣрка, за да очистимъ Касацонния съдъ отъ натрупанитъ дѣла, тогава временно можемъ да призмъ тѣзи рискове. Ние днесъ създаваме единъ законъ не за утрешния день; ние не създаваме единъ законъ за гражданското съдопроизводство, за да ликвидираме баласта отъ дѣла; ние не създаваме закона, за да можемъ да очистимъ Касацонния съдъ, да очистимъ апелативнитъ съдилища отъ натрупанитъ дѣла — ние създаваме единъ законъ за едно добро правораздаване, за едно добро правосъдие и затуй всичко, косто тукъ се говори за ликвидирање съ дѣлата, може да се говори като набелязване, като подбѣжане да се създаде една изключителна мѣрка, съ която да се очистятъ инстанциитъ, които сѫ задрѣсени. И когато дойдемъ до тамъ, можемъ минутно да жертвуваме правосъдието за всящитъ дѣла. Но, съ целъ да ликвидираме днешното преходно положение, да създадемъ нѣкъ единъ лонъ законъ за утре, съ туй нѣма да се съгласи никой.

Отъ друга страна има спорове, които се подаватъ на бързо разрешаване, а има и спорове, които изискватъ по-бавно разглеждане, за да могатъ и странитъ да се подготвятъ, за да може и доказателства за тѣхъ да се събератъ. Следователно, на въпроса за по-бързото правосъдие трѣбва да се погледне и практически. И азъ считамъ, че е една погрѣшка да се търси бързото правосъдие въ устността или въ писмеността. И двѣтъ системи, претеглени на везнитъ, могатъ да дадатъ еднакво замедляване на процеса, могатъ да дадатъ и еднакво ускоряване. Това сѫ две различни системи, които засѣгатъ не бързото правосъдие, но които засѣгатъ съзнателно на правосъдието. Има тѣхъ, които сѫ подготвени за устността въ процеса; има народи, които сѫ подготвени за писмеността; може писмеността да даде добро правосъдие, може и устността да го даде. Това зависи отъ обективнитъ условия, това зависи отъ начина, по който двѣтъ системи ще бъдатъ възприети. Но най-напредъ трѣбва да разберемъ, да почувствуваме, че въпросътъ за бързото правосъдие лежи въ самитъ насъ, лежи въ институциитъ, които сѫ призовани, които сѫ създадени, за да раздаватъ правосъдие. Когато съдътъ стои въ съдилищата, защото е дошълъ съ съзнанието да бъде съдия, творецъ на правото, да разрешава спороветъ безпристрастно и да ги разрешава бързо, да даде отъ себе си туй, което трѣбва да даде, правосъдието ще бъде по-бързо. Когато адвокатътъ стива въ съда съ съзнанието на помощникъ на правосъдието, то ще бъде по-бързо.

Една отъ най-големитъ спѣнки за по-бързото правосъдие, за по-лесното движение на дѣлата, това сѫ нашитъ канцеларии. Нашитъ канцеларии не сѫ стигнали онази висота, каквато иматъ въ чужбина. Ние имаме полуграмотни хора въ канцелариитъ, които сѫ се научили да пишатъ по-красиво, които сѫ се научили да пишатъ на граматика въ канцелариитъ, които учатъ тамъ известенъ порядѣкъ. Другаде не е така. Нѣма да намѣрите въ чужбина секретаръ на съдъ, който да не е съ юридическо образование, протоколистъ, който да не е стенографъ, да не е единъ човѣкъ интелигентенъ, подготвенъ, достатъчно ученъ. У насъ всичкиятъ съдебенъ персоналъ е дошълъ отдолу, отъ онази голяма българска пипинера, която отъ прости, неучени, полуграмотни българи е дала чиновническия кадъръ за всички клонове на управлението.

Отъ друга страна, добриятъ съдия, който разбира своята работа, е по-експедитивенъ. Ние всѣки день наблюдаваме

това. Ще видите единъ председателъ, който не догамъ отговори на поста, който е засѣдъ, да се бави съ разрешаването на най-елементарнитъ въпроси. Въ съдебното заседание се правятъ отводи, се правятъ искания отъ странитъ, които не засѣгатъ много комплицирани въпроси и ще видите по тѣхъ той да се бави. Ще видите единъ мирови съдия, който свършва 50 дѣла за нѣколко часа, а другъ мирови съдия цѣль день си играе съ тѣхъ. Нашитъ животъ не е тъй сложенъ, не е тъй комплициранъ, за да иска за всѣки въпросъ едно основно справяне; нашето правосъдие е шаблонно и нашитъ спорове сѫ шаблонни. У насъ разпоредността на спороветъ почти нѣма; има само въ нѣкои градове, има само въ нѣкои съдилища. У насъ има искове за себственокъ, има искове за нарушено владение, има искове за неизпълнение на договори. Онѣзи голѣми спорове, които има другаде, у насъ сѫ едно изключение и затуй у насъ съдилищата могатъ да дадатъ повече отъ туй, косто досега сѫ дали. Вѣрно е, че най-лесно бихме могли да се справимъ съ очистването на съдилищата отъ дѣла чрезъ увеличението на тѣхния брой, по азъ не вѣрвамъ, да има нѣкой днесъ смѣлостта да предложи тая мѣрка, благодарение на страннитъ условия, въ които нашата страна се намира, благодарение на стопанската и финансова криза, и ние ще трѣбва да разполагаме и оперираме съ туй, което имаме. Ще трѣбва да признаемъ, че мировитъ съдилища и окръжнитъ съдилища не сѫ затруднени затуй, защото отъ статистикитъ, които се даватъ, се вижда, че мировитъ съдилища и окръжнитъ съдилища горе-долу решаватъ толкова дѣла, колкото постѣпватъ въ тѣхъ, следователно, всѣки процесъ за една година може да излѣзе отъ тия две инстанции. Затрупани сѫ Касацонния съдъ и нѣкои апелативни съдилища. Азъ смѣтамъ, че за Касацонния съдъ можемъ да прибѣгнемъ къмъ следната мѣрка, не само като временна, но и като постоянна. Днесъ имаме въ Касацонния съдъ 5 отдѣления съ по 5 съдъи — 25, и 5 прокурори — 30 души. Едно време се назише правилото по-горниятъ съдъ да бъде съставенъ отъ повече съдъи, обаче днесъ това се оказа едно заблуждение, една лъжа на традицията. И никой не може да ни увѣри — азъ поне за себе си ще го кажа — че трима касационни съдъи струватъ по-малко отъ петима. Ако въ българския Върховенъ касационенъ съдъ нѣма съдъи, дорасли за поста, който заематъ, за да могатъ тримата да бъдатъ гаранция за едно добро правораздаване, за едно добро тѣкуване на законитъ, ние не можемъ да имаме претенцията да ги търсимъ всрѣдъ петѣхъ.

Отъ друга страна, заключението на прокурора по граждански дѣла въ касационната инстанция е абсолютно ненужно затова, защото въ тия дѣла нѣма защита на публичния редъ, нѣма онзи интересъ, който го има въ углавния съдъ, където прокурорътъ защитава публичния редъ, който е накрѣненъ съ извършването на престѣплението и който редъ трѣбва да бъде възстановенъ, като се накаже престѣплението. Въ гражданския процесъ странитъ педиратъ на равна висота, педиратъ чрезъ свои повѣренници и странитъ знаятъ да си избиратъ своитъ повѣренници. Следователно, заключението на прокурора въ гражданския процесъ би било едно предварително произнесение като съдъия за правотата на каузата на една отъ странитъ, за да даде материалъ на съда, който ще се произнесе окончателно по процеса. Ами че това е абсолютно ненужно, това е безъ значение. То е ненужно затуй, защото не прокурорътъ е лицето, което ще трѣбва да преседи, като държавенъ служителъ, правотата на двѣтъ каузи. Отъ друга страна е ненужно и затова, че често се изпада въ смѣшно положение, когато съдътъ не се съгласи съ заключението на прокурора.

Тия две касационни инстанции се задрѣстиха съ дѣла и по друга причина — честата промѣна на нашата система. Ние отбѣнихме втората инстанция по углавнитъ дѣла, нахлуха дѣла въ Касацонния съдъ; преди да бъдатъ ликвидирани, възстановихме втората инстанция, върнаха се отъ Касацонната дѣлата, а въ туй време постѣпиха други дѣла, и апелативнитъ съдилища се задрѣстиха — а апелативнитъ съдилища бѣха касационни инстанции по решенията и присѣдитъ на мировитъ съдъи по углавни и граждански дѣла — създаде се единъ голѣмъ баластъ и апелативнитъ съдилища се затрудниха. Съ законопроекта се отбѣлива, апелативниятъ съдъ да бъде касационна инстанция, който отъ друга страна отдавна вече е престаналъ да бъде такава по углавнитъ дѣла. Азъ смѣтамъ, че въ това направление трѣбва да се постоянствува и туй начало трѣбва да бъде задрѣжано.

От друга страна, апелативният съдилища се указаха лоша касационна инстанция и то съвършено лоша. Азъ присъствувахъ въ апелативния съдъ въ Русе, когато 30 и няколко касационни дѣла минаха въ 15 минути и никому дума не се даде — нито на прокурора, нито на странитѣ; нѣбѣ да види съдѣтъ! Зная, че едно дѣло се върна отъ апелативния съдъ, като касационна инстанция, за едно флагрантно нарушение, за едно нарушение, за което въ правилнитѣ срѣди нѣма две мнения, а именно, че единъ частенъ актъ нѣма достовѣрна дата за странитѣ, освенъ отъ момента, когато е умрѣла една отъ подписавшитѣ го страни или отъ момента, когато съдържането му е възпроизведено въ официаленъ документъ. Завърката на този частенъ актъ отъ общинското управление Касационниятъ съдъ е казалъ въ много свои решения, и това е усвоената отъ насъ касационна практика — не дава достовѣрностъ на частния актъ за неговата дата. Апелативниятъ съдъ върна едно дѣло, защото е нарушенъ законътъ, като счете, че датата на частния актъ не е достовѣрна, откогато общинското управление я завържило — а то бѣше правило. Мировиятъ съдия не се подчини, повторно се подаде касационна жалба на същото основание. Втория пътъ апелативниятъ съдъ не я уважи. Апелативниятъ съдъ казва: „Нѣма какво да си играемъ да създаваме практика и да се занимаваме съ решенията на мировитѣ съдии“.

Поставя се въпросъ за прехвърлянето въ Административния съдъ редица касационни дѣла отъ фискаленъ характеръ. Азъ смятамъ, че изобщо не може да се твърди, какво всички фискални дѣла, които днесъ се разглеждатъ въ Касационния съдъ, могатъ съ едно спокойствие за добро правораздаване да бъдатъ препратени въ Административния съдъ, който е по-специаленъ съдъ, който има по-друго предназначение. Но могатъ нѣкои фискални дѣла, които иматъ повече административенъ характеръ, откогато строго фискаленъ, да бъдатъ изпратени тамъ. И въ туй направление ще трѣбва да бъде направено едно разграничение.

Азъ считамъ, че една полезна реформа, която би могла да се направи, но която днесъ не смѣя да препоръчамъ въ насъ, благодарение на това, че още не можемъ да кажемъ, че ние сме достигнали до оная висота въ правораздаването и въ подготвянето всестранно на адвокатурата, както е въ другитѣ страни, е създаването на тѣй наречената *Chambre des requêtes*, която съществува въ Белгия и въ Франция. Тамъ всѣка касационна жалба не се пуца до разглеждане. Едно отдѣление на касационния съдъ получава всичкитѣ касационни жалби, разглежда ги, и когато намѣри, че една касационна жалба не заслужава да бъде пратена за състезание на странитѣ и за решаване по основно, връща я, оставя я безъ разглеждане и връща дѣлото за изпълнение. Напр., тѣжките се за едно нарушение, което е признато, че не е нарушение; повдигатъ единъ въпросъ, който е разрешенъ и по който има установена практика; нѣма защо да се губи време, Касационниятъ съдъ да насрочва дѣлото въ съдебно заседание и да изслушва странитѣ да педиратъ. Но у насъ за тази реформа е още рано. Тя може да се има предъ видъ, когато процеситѣ намаляватъ, когато правното съзнание се издигне, когато странитѣ захванатъ по-малко да се съдятъ и когато ние отвикнемъ да пращаме всичко въ Касационния съдъ, който ще оставимъ наистина да твори правото и юриспруденцията. Днесъ у насъ Касационниятъ съдъ е още единъ отдушникъ при правораздаването. Той е предназначенъ наистина да гледа формалната страна, но, право или криво, ние сме свикнали да гледаме на него, като на едно срѣдство за защита и като една последна надежда. И дотогава, докогато съществува това съзнание у насъ, Касационниятъ съдъ трѣбва да остане въ същия видъ, въ какъвто е сега.

Отъ друга страна, азъ ще се обявя също така противъ бързината, която се иска да се прокара, като се заставя апелативнитѣ жалби да бъдатъ мотивирани по отношение на доказателствата и въззиваемиетъ да даде отговоръ на така подадената апелативна жалба тоже съ посочване доказателствата, затуй защото днесъ, при нинѣшнитѣ условия, това би било крайно опасно, тѣй като всѣкога процесътъ въ подложната инстанция, въ окръжния съдъ, се води въ едно направление и защитникътъ, който е ангажиранъ, върви по единъ опредѣленъ планъ и често пъти най-големитѣ възржения, които може да направи, или промѣната, която може да се създаде въ защитата — не въ тезата, не въ избраната позиция, а въ срѣдствата на защитата — той не я вижда или я умаловажава. Нѣкой пътъ едно доказателство може да бъде фатално, може да бъде решающе за процеса, а защитникътъ счита, че то нѣма да допринесе нищо, че е

излишно. И виждаме много пъти, че ония доказателства, които въ първата инстанция не сѫ посочени или се считатъ за мажоважни, за неразрешаващи процеса, тъкмо тѣ да сѫ послужили като основа на втората инстанция да отмени решението на първата инстанция. Ако се остави същата защита да се прояви докрай, същиятъ защитникъ да отиде да продължи защитата и въ втората инстанция съ това, което той е усвоилъ пъти, който той е избралъ въ апелативната си жалба, ние често пъти рискуваме да оставимъ странитѣ безъ защита. Страната взема другъ защитникъ въ II-та инстанция, но той не може вече да иска нови доказателства. Другиятъ повѣренникъ вижда най-напредъ, че пътътъ, който страната е избрала да върви, е фаталенъ, че той нѣма да донесе нищо, че поисканитѣ доказателства нѣма да разрешатъ спора, че други доказателства, които сѫ решающи, могатъ да бъдатъ поискани, но е безпомощенъ да стори нѣщо, защото нѣма възможностъ да посочи други доказателства.

Отъ друга страна, това, което е наистина у насъ, то е фаталниятъ срокъ. И българското правосѣдие, поведено отъ общия повикъ за бързина, днесъ е станало лошо правосѣдие. Пътенскиятъ окръженъ съдъ дори счита фаталенъ срока за внасянето на депозитъ за свидетели.

Ц. Пупешковъ (д. сг): Споредъ касационната практика.

Д-ръ Н. Думановъ (пар. л): Защо да бъде фаталенъ този срокъ? На този срокъ трѣбва да се погледне иначе. Той е въ полза на страната, защото не може да се насрочи дѣлото преди да внесете депозита. Но какво прѣчи на канцеларията, какво прѣчи на правосѣдието, ако азъ получа призовка, че дѣлото ми е насрочено презъ м. априлъ, а азъ презъ м. февруарий, когато съмъ получилъ призовката, внеса пари, за да се повикатъ свидетелитѣ? Ако пъкъ поради късото време не се призове свидетелътъ, че е промѣнилъ адреса си и т. н., страната ще тегли последицето — дѣлото не може да се отлага. Но за това, че 7 или 14-дневниятъ срокъ не е спазенъ, за липсата на страната отъ защита, това е нѣщо страшно. Нѣма другаде така да е уреденъ въпросътъ за фаталнитѣ срокове. Въ Франция, където е приета писмеността, нѣма фатални срокове. Въ Франция размѣната на книгата не става чрезъ канцеларията; тамъ е непочтено да се позоваватъ на несъществуващи факти, по още по-непочтено е да се позоваватъ на доказателства, които не сте съобщили на своя противникъ. Тамъ защитникътъ на едната страна казва на своя колега, защитникъ на противната страна: „Г. колега! Азъ имамъ въ папката си тѣзи и тѣзи доказателства по дѣлото, ето Ви книгата“. Тамъ до разглеждането на дѣлото става състезание, двубой отъ размѣна на доказателства. Ние искаме хемъ да въведемъ писмеността, хемъ да създадемъ фатални срокове. Бързината не трѣбва да бъде търсена чрезъ тия фатални срокове, а чрезъ ограничаване сроковетъ за представяне на доказателства въ ония процеси, които изискватъ бързина. Такъвъ е мнѣнителниятъ искъ. И много хубаво е туй въ законопроекта, че мнѣнителниятъ искъ е отърсенъ отъ насрещнитѣ искания, че тѣ се гледатъ по съкратенъ редъ. Същото е и по спороветъ за насъмъ. Другитѣ страни, които изживѣха жилищнитѣ кризи, отнеха разглеждането на спороветъ за насъмъ отъ съдилищата, като, или ги дадоха на специаленъ съдъ, или, когато се касае за непавремено плащане или въобще за неплащане на насъмъ, ги прехвърлиха на администрацията. Отивате въ администрацията и оттамъ казватъ на насмателя, който не си е платилъ: господине, не плащате, нѣмате да платите, изтѣзте си. Защо ще вървимъ за такива работи въ съда, дето ще се протека процесътъ 5 години и насмателятъ ще стои въ жилището и нѣма да плаща, тогава, когато и неговата мобилировка не е достатъчна да покрие насма за 3 месеца или тогава, когато той нѣма нищо? И това става, г. г. народни представители, тоже единъ социаленъ въпросъ.

Повдига се на други мѣста и въпросътъ за едноличния съдъ. По него мнозина писаха, и у насъ даже се писа. Мнозина критикуватъ едноличния съдъ. Едноличниятъ съдъ предлага най-напредъ една добра, издигната магистратура, той не може да бъде поставенъ на оная основа, на която нѣкои, които говориха, искатъ да го поставятъ. Едноличенъ съдъ не значи съдъ, който разрешава само известни въпроси; едноличниятъ съдъ разрешава онѣзи спорове, които могатъ да бъдатъ разрешени безъ участието на трима съдии, разрешава онѣзи спорове, които сѫ маловажни или за които странитѣ намѣрятъ за добре той да ги разреши. У насъ може би е още рано да се говори за едноличенъ съдъ. Едноличниятъ съдъ въведемъ въ Бел-

гия, обаче го въведоха много предпазливо, въведоха го за една година, за да видят резултатите, които ще се получат. Годината изтече, обаче там държат още тая институция, чакат да минат още няколко години, за да могат да преценят резултатите, които ще се получат. Това, обаче, което може да стане у нас, е да се избере един сръден път, който и ние избираме, за известни въпроси, една смислена едноличен съд, така наречен съд рефере.

Министър д-ръ Т. Кулев: Този път не е друг.

Д-ръ Н. Думанов (нар. л.): Въ този път първи законопроектът и може би въпросът ще бъде разрешен. Напр., обезпечението на исковете, обезпечението на доказателствата, спиране на изпълнението, запечатване и отпечатване, контрол въ управлението на родителската власт, искове за прехрана — всичко това може да бъде разрешавано от председателя на съда дискреционно; няма защо да изискваме тъзи спорове да чакат разрешение от тримата съдии въ съдебно заседание; тѣ могат да бъдат разрешавани, тѣ могат да бъдат удобно разрешавани от един съдия.

От друга страна, въ оиѣзи страни, въ които съществуват така наречените *juges référés* практиката е много резултатна. Пораждат се предварителни спорове, които не засягат същността на един спор. Напр., един наемател и един наемодател спорят върху начина, по който трябва да бъде използвано помъщението; спорът за наемател, които един на друг си правят; наемателът иска да тормози своя наемодател, прави му възможни неприятности, туря санци по коридорите, затруднява ползването от помъщението на самия наемодател; наемодателът пък затруднява ползването на наемателя, и въ края на краищата се дожда до един конфликт, дожда се до развалянето на договора за наем. Няма защо да се стига до там. Наемателът хубаво си плаща, наемодателът е един почтен човек, но те зимват деца, жени или квартиранти, не могат да се уредят споровете. Там се прибѣгва до властта на председателя на окръжния съд, който ги разрешава с тѣй предотвращава редица спорове. Наместник, въ чия законпроект началото на *juges référés* е турено, много въпроси се разрешават от него, избѣгнати е оный комитизирано разпоредително заседание, което изисква участие на тримата съдии, дадено е повече власт на председателя. Но ние можем да разширим тоя институт и да направим първите опити.

Вторият въпрос, който тоже ни интересува е въпросът за доброто правораздаване. Аз няма да се спирам на субективните условия за доброто правораздаване — издигнато магистратури. То не става съжелания, то ще дойде съ традицията, то ще дойде съ политическото възпитание, ще дойде съ веществената култура, ще дойде съ възпитанието на правното съзнание у нас, българите. Туй, което можем да говорим у нас за добро правораздаване, то е дотолкова, доколкото ние ще създадем и обективни условия въ закона за него. Най-напред първата мѣрка е: вѣтъ свидетелите. Свидетелите българите е крайно недобростъпни. Няма защо ние тук адвокатите да се изреждаме да цитираме такива случаи — достатъчно сме ги виждали — скандални случаи на лъжесвидетелстване. Рѣдко у нас се казва истината. Тя се затаява, фалшифицира се. Подхраната, майта, за да даде свидетелите лоши показания, е тѣй разпоредна, подбуди ги от такова различно естество, че ние не можем да ги измѣрваме. И въ законопроекта въ това отношение се турят добри начала. Обаче аз считам, че законопроектът въ едно отношение е неясен. Чл. 176, пункт втори се нуждае отъ обяснение. Въ него е казано, че съ свидетелски показания не могат да се установят договорни задължения на сума по-голяма отъ 2.000 л. Шо се отнася за пункт трети отъ същия член, той е създаден отъ касационната практика; пункт първи е също е създаден отъ касационната практика — по тѣх няма да се отклоня — съ този само добър принцип, че Касационният съд напоследък започна да бѣга отъ установената практика, усвоена отъ пункт първи. Имаше едно касационно решение, което искаше да каже, че, когато се видоизмѣнят или допълнят клаузи, не е опровергано съдържанието на писмения документ. Съ пункт първи се туря край на колебанията и на противоречията въ касационната практика. Обаче пункт втори, на който искам да се спра, ние трябва предпаз-

ливо да го сложим въ законопроекта. Аз питам: пункт втори обхваща ли само задълженията отъ парично естество — напр., Иванъ взема отъ Стоянъ 20.000 л. заемъ и не може да докаже задължението съ свидетели — или пък той обхваща всички съглашения, които сѣ на стойност повече отъ 2.000 л.? Напр., продажбата на храна: един селинитъ отива при търговеца и му продава 100 дунавски кила хрѣна за толкова и толкова пари; не правят писмен документ. Може ли купувачът да констатира продажбата съ свидетели или не може? Пункт втори отнася ли се и за този случай?

Ц. Нупешков (д. сг): Общо, договори.

Министър д-ръ Т. Кулев: Всички договори.

Д-ръ Н. Думанов (нар. л.): Всички договори — приемам нищо против, обаче трябва да бъде ясно и категорично казано и въ туй отношение ще трябва изрично да се направят изявленията отъ г. министра на правосъдието. И аз го искам затуй, защото не само у нас, но и въ други страни се отклоняват отъ тълкуванията на законодателното тѣло. Ако вземете да четете едно капиталино съчинение по тоя въпрос, каквото е, напр., съчинението на Франсоа Жени, най-капиталното съчинение въ днешния вѣкъ: *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif* — там ще видите, че това, което се говори въ народните събрания, въ законодателните тѣла при изработването на един законопроект, го третират вече днес като парламентарен брътвеж и това дава правото на касационните съдилища да се отклоняват и да обръщат по-малко внимание на разискванията въ законодателните тѣла, а да творят самостоятелно. Аз приемам нищо против, и бих го подчерталъ това, че Касационният съд трябва да твори правото, но тогава, когато има изричен текст, то е фатално, страшно е той да се отклонява, да отиде надъ волята на законодателя и да я стъпче, когато тя се е проявила, за да туря край на един обществен недѣл! И още повече, когато искаме да парираме едно социално зло, което съществува у нас, за да турим край на тия недобростъпни свидетели, ние трябва да бъдем категорични, законодателното тѣло тук трябва да се наложи и на съда, на касационната институция и да създаде едно правило, един закон, който да бъде зачетен въ туй направление.

Казахъ и въ началото, дълженъ съм да подчертая и сега, че съ чл. чл. 152 и 170 въ законопроекта у нас се въвежда една нова ера на правораздаване. Страните сѣ длъжни да заемат своите становища, да очистят фактите и да пренесат спора на юридическа почва за квалификацията на фактите, за спора на правото, а не за спора на фактите. Може само едно да се въвежи: да е удобно да се узаконява тѣзи система на новооткрити и на новонастигнати обстоятелства и доказателства. И въ туй направление, ако трябва да остане текстът въ законопроекта за новооткрити и за новонастигнати обстоятелства въ течение на процеса, аз ще искам да направим една разлика и ще моля г. министра на правосъдието да се съгласи на тая разлика — не да измѣнимъ текста, но категорично да заяви, че така се разбира тази новост въ законопроекта, за да турим край на споровете.

Има два вида новооткрити и новосъздадени доказателства следъ процеса: едините сѣ доказателства, които дохождат да докажат отношения между страните, които сѣ съществували преди завеждане на процеса. Напр., ние сме въ процесъ съ едно и въ течение на процеса продължаваме да си пишем по нашите спорове и да спорим. И въ тия писма ние засѣгаме същността на спора, внасяме признание. Безспорно, това е едно доказателство, което не е новооткрито, но е новосъздадено; то засѣга не нови обстоятелства, а предшестващи обстоятелства. Но има новооткрити обстоятелства, които въ никакъ случай не бива да интересуват съда. Това сѣ ония новооткрити обстоятелства, които дават основание за новъ процесъ. Защото какво е процесът? Процесът е един принудителен договор между страните да се изправят предъ съда, да застанат на правни позиции, поради накрънените правоотношения между тѣх и за ония правни състезания, за ония фактически състезания, за онова фактическо накрънение на екилибъра между тѣх, който е бил нарушен. Напр., ако се спори за нарушението на един договор, нарушенията на договора, които сѣ станаха преди завеждането на процеса, интересуват процеса. Но, ако ние извършим нарушение на договора следъ процеса, туй нарушение няма

значение поради две причини: първо, защото то е основане на един нов процес и, второ, защото страната не е длъжна по-нататък да държи за изпълнението на договора, когато се е казал, че ще се отива въ след, за да иска унищожаването на този договор. И въ туй направление ние тоже тръбва да бъдемъ наясно.

Откриха се спорове, дали е удобна писмеността, тъй както се въвежда. Никой не спори за писмеността, като едно добро начало. Подчерта се, че писмеността е съществена на гражданския процес. И азъ съмъ длъженъ да кажа няколко думи, защо тя е съществена на процеса. Материалният процес е устенъ, не само затова, защото не може да бъде писменъ, ами е устенъ най-паче затуй, защото не е позволено да осмисля дотамъ единъ човекъ, защото не знае какъ да се защити, защото е стигналъ на една фалшива база. На обвинението е позволено да лъже, на обвиняемия е позволено да измисля фалшиви становища; обвиняемият, дори и ако е невиненъ, когато вижда, че е трагиченъ за единъ факт, който е ясенъ белегъ, че той е невиненъ на делното, може да отрече този факт. Например, да кажемъ, че обвиняемият е минавалъ презъ ул. „Търговска“ въ деня, когато е станало престъпление въ една къща. Може той да е минавалъ, но да не е влизалъ въ къщата да извърши престъплението, и да отрече този факт. И ако той застане на становището: „Не съмъ минавалъ“ и утре да иска да изнаси други обстоятелства или да изяснява и да доказва друго, това е въ същността на угаляния процес. Отъ друга страна, тръбва да се знае, че най-напредъ процесътъ почва писмено, за да свърши писмено. Процесътъ почва съ едно следствие, при което обвиняемият е безгласенъ. Изправенъ предъ лицето на публичната власт, предъ следователя, предъ полицейски власти, предъ прокуроръ, той тамъ няма възможността, няма време да избере своите позиции и е позволено да бъде процесътъ устенъ. Но гражданскиятъ процесъ тръбва да бъде писменъ, защото страните тръбва да знаятъ върху що спорятъ и докъде и на каква база ще спорятъ.

Да се върнемъ на положението, което съществуваше преди няколко години — искова молба и писменъ отговоръ — то е скандално, защото това не е писменост. Каква писменост е да изчерпите вашите искания и вашите възражения въ една искова молба и респективно въ единъ писменъ отговоръ? Ами че може да се направятъ възражения, които е невъзможно да се предвидятъ, и тогава вие сте ограничени, вие ще скръстите ръце и ще кажете: тукъ ще загубя процеса, и ще бъдете принудени да вървите въ по-горната инстанция, където може би ще бъдете въ по-голямо затруднение. Най-често биваше злонамеренъ ищецътъ отъ ответника, защото ответникътъ получаваше исковата молба и има възможност да предави всевъзможни доказателства, които ищецътъ не може да предвиди. Върно е, отъ друга страна, че писмеността, тъй както у насъ е уредена, е хубава, отъ това по-хубаво няма, но тя има и една лоша страна; тя е, че не е уредена на базата, страните свободни да размянятъ своите книги, а тръбва да ги размянятъ чрезъ канцеларията, която е мъртва. Всички български канцеларии сж мъртви и затуй това ще причини едно значително забавяне на нашите процеси. Въ това направление азъ ще препоръчамъ въ комисията да се съгласимъ върху една преходна мърка и да поискаме обязательно страните да размянятъ своите книги по другъ редъ, а не по този начинъ — съ връчване, който е съпроводенъ съ фатални срокове, които тръбва да се съблюдаватъ и безъ изсрочването на които, веднъжъ падати, процесътъ не може да се движи.

Не харесвамъ въ законопроекта мърката, която иде да отмъни досега съществуващиятъ наредби относно протоколите. И въ туй отношение, вървамъ, че няма да имаме споръ ние, юристите. Въ протоколите да се забелязва отъ свидетелските показания и отъ пледирането на страните само същественото, то значи да отворимъ пътя на произвола, председателстващиятъ да каже: „Туй забележете, ония недейте забелязва“, страните да спорятъ кое да се забелязва, кое да не се забелязва. Отъ друга страна, когато дойде по-горната инстанция да цени това, което страните сж казали, няма да може да го цени по лаконическата форма, въ която то е предадено — защото отбелязването по този начинъ е лаконическо; когато по-горната инстанция ще преценява стойността на свидетелските показания, тя няма да я преценява по това, което е съществено, което е голямо, което е важно за спора, ами често пъти отъ туй, какъ свидетелътъ почва да разправя, какви други обстоятелства вмъква, кой е най-ясниятъ белегъ, дали той

лъже или казва истината. И въ това направление не бива да оставяме първата инстанция да бъде суверенна и да каже: не вървамъ на свидетелите за туй, за туй, за туй. Ако въ протоколите се бележи само същественото отъ свидетелските показания, тогава втората инстанция по същество е длъжна, ще не ще, да възприеме съждението на първата инстанция, че свидетелътъ е билъ недобросъвестенъ, защото, защото тя няма други данни, въз основа на които да прецени добросъвестенъ ли е или не дадениятъ свидетел. И ще каже: съдътъ по същество, първата инстанция, който е чулъ тия свидетели, който непосредствено е гледалъ въ какъв начинъ даватъ тй своите показания, е останалъ съ туй впечатление — ние нямаме налице самите показания. Но, ако този съдъ има си *sententio* всичките показания, забележани горе-долу съ думите на свидетеля, може тогава да прави силка, дали тези показания сж добросъвестни или не. Да ви кажа, защо настоявамъ на това. Настоявамъ затуй, защото въ нашите съдилища никой не се върти по този път, който законите създаватъ: свидетел, който решава процеса, да се оттеглят на съвещание, да раздробятъ доказателствата, да ги преценятъ, да ги подложатъ на една анализа и да решатъ процеса. Не, съдните се раждатъ отъ големите очевидни факти и казватъ: „Така ще бъде решенъ процесътъ“, и следъ туй дърятъ мотиви за своята теза. И най-често знаете ли какво става? То е, че съдътъ като се изправя предъ невъзможността да разреши единъ въпросъ отъ фактическата страна, който го мъчи и който случва неговите съждения, неговите разбирания, неговата въздигнатост, неговата способност, прибъгва до единъ непочтенъ начинъ, да каже: „Не вървамъ на тия свидетели“, на които съдътъ, когато ги е слушалъ, е вървалъ. Ще видите въ мотивировката на решението да казва: „Не вървамъ“, за да избегне една трудност да подложи на анализъ тези показания и да ги спира съ юридическите доводи, съ писмените данни. Затуй не мога да се съглася да се водятъ протоколите така, както е предвидено въ законопроекта.

Друго едно важно промънение е: кой да доказва истинността? Това, което се създава съ законопроекта, е едно добро начало, и азъ не мога освенъ да го одобря. Да дойдемъ да подпишемъ единъ документъ и да си отидете съ единъ общъ възгласъ „Не е мой подписътъ“, вие, които имате най-лесно сръдство да докажете, че подписътъ не е вашъ, като го подложите на експертиза, тръбва тежестта за доказването да лежи на васъ, и щомъ се възприема знакътъ, оставенъ отъ палеца на дясната ръка, тогава и за неграмотните се открива единъ лесенъ начинъ да доказватъ истинността.

Говори се за евтино правосъдие. Въпросътъ който най-много ни събужда тукъ, е въпросътъ за цената на иска. Върно е, че ако вземемъ заключението на вещитъ лица, е много опасно, затуй, защото оценката на единъ недвижимъ имотъ отъ вещи лица е най-напредъ субективна работа. Ние, които всеки денъ гледаме процеси, сме го изпитали: дойде едно нещо лице и оцени 1.000 квадратни метра за 2.000 л.; дойде друго нещо лице и ги оцени за 5.000 л.; тогава страната е поставена въ невъзможност да знае докъде се простиратъ нейните задължения къмъ фиска да плати мита. Особено ще бъдемъ външо предъ дилемата: къде е подсъденъ процесътъ, предъ мировия съдия или предъ окръжния съдъ, вследствие на което ще има връщане на процесите отъ мировите съдилища въ окръжните съдилища и отъ окръжните съдилища въ мировите, и пакъ ще има разтакане. Азъ признавамъ, че не може да се плащатъ следобитни мита по дневните данъчни оценки, които сж ниски. Въ всеки случай данъчната оценка е най-правилното мърло затуй, защото тя ви казва къде да заведете процеса. Затуй не е удобно да се искатъ заключения на вещи лица, защото тй сж субективни, тй сж недобросъвестни заключения и отъ друга страна сж опасни, защото не подлежатъ на преценка. Щомъ въпросътъ за цената на иска по своето естество тръбва да бъде бързо ликвидиранъ, не може да се протакат, съ него не може да се занимава втора инстанция, той не бива да бъде предметъ на частна жалба, тогава е много опасно да сложимъ цената на иска въ зависимост отъ това, какво ще каже едно нещо лице. Да избереи сръдния път: или да се направятъ нови данъчни оценки, или, съ огледъ на дневната пазарна цена, да увеличимъ дневните данъчни оценки въ десеторенъ размър, или оценките отъ 1910 г. умножени 10 или 20 пъти. Тогава всеки ще знае докъде може да се простиратъ неговите сръдства да се ангажира въ процесъ; то-

гава всеки ще бъде сигурен, че няма да изпусне сроковете, които често пъти могат да бъдат фатални, защото може с едно прекратяване на процеса, поради липса на денонзи за разпоски, да изтече давностният срок, и вие да се ангажирате в един процес, края на който не можете да знаете.

Говори се за подсъдимостта на мировия съд. Някои я намират голяма, някои — малка. Г. Янулов я намираше, че не разширяваме извънредно много подсъдимостта на мировия съд, защото тѣ били една изключителна съдебна институция. Вѣрно е, че въ много държави мировия съд е изключителна съдебна институция, изключителен съд — не е един обикновен съд.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Обаче у насъ?

Д-ръ Н. Думановъ (нар. л.): У насъ не е така. — Напр., въ Франция не можете да заведете един процес, преди да поискате предварително отъ ищеца да докаже, че е повикалъ ответника чрезъ една предварителна ситуация при мировия съд, за спогодба. Има дѣла, за които се прави изключение — това сѣ бързитѣ дѣла, търговскитѣ спорове — но за обикновенитѣ граждански спорове въ Франция вие сте принудени да отидите при мировия съд, за спогодба, и ако не можете да се спогодитѣ, тогава не вземете удостоверение, че сте викали противника за спогодба, но не сте успѣли да се спогодите. У насъ мировиятѣ съд е развил като първоначаленъ едноличенъ съдъ и ще върви въ туй направление поради много причини. Най-напредъ ще върви въ туй направление затуй, защото ние желаемъ да склѣсимъ отиването на всички процеси въ апелативния съдъ, който трѣбва да остане, като по-сѣдъръ съдъ, за по-големитѣ дѣла, като по-нататъкъ желаемъ окръжнитѣ съдъ, като втора инстанция, да изчерпи по същество по-маловажитѣ процеси. И затуй азъ не мога да се съглася, мировиятѣ съд да остане свършено изключителенъ съдъ за дребнитѣ спорове.

Но, когато говоримъ за добро и за бързо правосъдие, да си отвориме очитѣ. И тукъ азъ искамъ да ви обърна вниманието на следното. Мировиятѣ съд, чиято компетентностъ сега се увеличава до голѣми размѣри, който ще започне да познава голѣми и важни процеси, той не може да остане най-напредъ подвиженъ мирови съдъ и не бива да остане. И азъ бихъ молилъ г. министра, внасяйки този законопроектъ, да ни сезира съ отнѣняване на чл. 54 отъ закона за съдопроизводството. За това го моля не затуй, че искамъ да защити професията, отъ която изхождамъ, но затуй, защото човѣкъ, който е наблюдавалъ работата на подвижнитѣ мирови съди, не може да остане равнодушенъ къмъ туй, което става. Странитѣ сѣ поставени въ невъзможностъ да се защищаватъ. Ето ви единъ най-малъкъ примѣръ. Съдитѣ се за 10, за 20 хиляди лева, съдятъ се за 5—10 декара. Дохожда страната и си пазарява защитникъ. Защитникътъ добросъвестно приема за едно дѣло да отиде въ село. Когато се пазари, той си прави смѣтката, че ще отиде единъ път въ село. Но представете си, че страната умре, спре се процесътъ, свидетелъ заболѣе, свидетелъ отсъствува, отлага се дѣлото 2—3—4—5 пъти питамъ: защитникътъ може ли да ходи толкова пъти въ село, да си изостави работата въ града, да защитава единъ такъвъ процесъ въ село, да плаща пътни, да губи, безъ за туй, за което е било условенъ, да му се плати? Не може. И това, което става съ мировиятѣ подвижни съди, е следното: никой не търси защитникъ; просто предъ общинското управление или предъ училището, където се гледатъ дѣлата отъ подвижния мирови съди, сутринта странитѣ взематъ защитници; защитникътъ знае, че не е такъвъ до края на дѣлото, отиде, каже каквото може да каже, страната няма време да му разправи процеса си, поисква каквито и да е доказателства, отива си, дѣлото се отлага, сѣщиятъ защитникъ утре го няма, страната взема другъ защитникъ и така по този начинъ се излагатъ интереситѣ на странитѣ извънредно много.

А. Поповъ (д. ср): Излага се и престижътъ на защитника.

Д-ръ Н. Думановъ (нар. л.): Азъ не говоря за субективната страна, че се излага престижътъ на защитника, излага се престижътъ и на съдията.

И. Януловъ (с. д.): И вие сега на този български мирови съдъ ще дадете компетенция за дѣла отъ 20.000 л.

Д-ръ Н. Думановъ (нар. л.): Именно азъ казвамъ, че това трѣбва да се отнѣни и вѣрвамъ, че ще се отнѣни.

Отъ друга страна, когато ви повикатъ и отидете да защитите такъвъ процесъ, можете да се натъкнете на трудности, които не можете да преодолеете въ едно време отъ 7 до 8 часа, когато се решава дѣлото, когато започнатъ да ви викатъ и вие тогава да викате трети лица, да искате документи, да правите справки, може би, въ потаруга и т. п. — трудности, които идатъ отъ това, че странитѣ не сѣ навикнали предварително да събиратъ доказателства; тѣ чакатъ всичко за въ момента, когато се гледа дѣлото.

Що се отнася до подсъдимостта, азъ не си позволявамъ да направя нѣколко други бележки. Въ „Адвокатски прегледъ“, въ една много хубава статия, се изтъкна, че отнѣн постановления въ законопроекта за гражданско съдопроизводство, които уреждатъ подсъдимостта, не сѣ още така развити, за да париратъ известни празноти. Два сѣ свѣстелственитѣ случая. Едно време българскитѣ съдици не се състоха компетентни да разглеждатъ спора за завещанието на Евлоги Георгиевъ. Имотитѣ на Евлоги Георгиевъ се намираха въ България. И скандално би било да оставимъ нашето гражданско съдопроизводство въ самото недоумение: въ евентуалнитѣ случаи, които могатъ да се представятъ на разрешение, да искаме чуждестранни съдици да разрешаватъ спорове за имущество, които се намиратъ въ България. И такива случаи могатъ да се явятъ. Азъ ще цитирамъ само два случая.

А има недвижимъ имотъ и вземане въ България. А прави саморазно завещание въ полза на Б. А умира въ Германия, където има своето съдебно мѣстожителство, следователно, тамъ се открива наследството. Всички спорове относно валидността или невалидността на завещанието сѣ подсъдни въ Германия, съгласно нашия законъ, защото тамъ се е открило наследството. Представте си, че обиятъ наследникъ спори за недействителността на завещанието. Той не може да спори въ България, а завещаниятъ имотъ се намира въ България; трѣбва да отиде да спори тамъ, въ Германия. Но представте си, че съ Германия нямаме съдебна конвенция и ще откажемъ екзекутирането на една нѣка съдебна мѣрка. Създава се съдебенъ скандалъ, защото за недвижимъ имотъ, находящъ се въ България, ще искаме съдебно решение на чужда държава, и защото решението на чуждата държава, поради липса на взаимностъ, не подлежи на изпълнение у насъ. Има и други случаи, които могатъ да се явятъ. На тѣхъ няма да се спирамъ. Искамъ само да набележа този дефектъ, за да подчертая необходимостта, и въ туй направление въ комисията да се помисли и да се запълни тази празнота, която може да бъде фатална въ нѣкои случаи за голѣми интереси и за голѣми процеси.

Що се отнася до обезпечението на исоветѣ, до спирание изпълнението на предварителни и на окончателни решения, въ законопроекта се казва, гаранцията да става съ недвижимъ имотъ. Къмъ това искане азъ не мога, освенъ да се присѣдиня, и то по много причини. Първо, поради една причина, която е обективна у насъ. Французинътъ спестява въ ценни книжа, може би и германецътъ, затуй защото това е единъ начинъ на живѣне — всѣки купува ценни книжа. Българинътъ спестява въ имоти, въ къщи, въ земя. И ние да искаме да не зачитаме туй условие и да искаме спирание на предварителното изпълнение на едно решение съ ценни книжа, които той няма, или съ парични срѣдства, които поради стопанската криза тоже не притежава, това би значило да отречемъ правосъдие. А никой не може да ни увѣри съ надеждата; няма какво да губите, решението е противъ васъ, втората инстанция ще го потвърди. Но тя не го потвърждава. А само единъ случай да би имало, който да би поставилъ интереситѣ въ опасностъ, пакъ не ни позволява да усвоимъ подобна система.

Спори се за доклада и противъ доклада. Азъ сѣмтамъ, че въ комисията ще споримъ по туй. Но не мога да не кажа тукъ, че докладътъ въ повечето случаи е излишенъ; той е губене на време и може да бъде замѣненъ съ обясненията на странитѣ; пъкъ най-после съдътъ трѣбва да познава дѣлото. Ние можемъ да искаме отъ нашитѣ съди да бъдатъ добросъвестни, да знаятъ дѣлото, а не да чакатъ, когато се повдигнатъ възражения, да го учатъ въ съвѣстелната стая.

Една добра страна на законопроекта е това, че той дава по-ефикасна защита на земята. У насъ земята е оставена безъ защита. Да вземете нѣкому портофейла отъ джоба е кражба; ако употребите насилие, е и грабежъ. Да отидете да изхвърлите насилствено единъ човѣкъ отъ неговия имотъ, не е нищо друго, освенъ единъ искъ за установяване на насилствено отнѣно владение. Азъ зная и не мога да пре-

тendirамъ да се смѣта, че насилственото отнемане и на недвижима вещь може да бѣде кражба, затуй защото психологическата предпоставка на кражбата е, като понесете вещьта съ себе си, да можете да я прикриете. И кражбата, която въ римското право имаше облика на скритостта, въ недвижимата собственост нѣма мѣсто. Обаче недвижимата собственост е оставена незащитена. Оставена е незащитена благодарение на ония условия, които съществували въ Франция, когато се кодифицираше правото, когато емигрането бѣше обикновено явление, когато французинътъ не бѣше сигуренъ за своята недвижима собственостъ и на която малко гледаше, затуй защото честата смѣна на режимитъ, революцията бѣше накарала всички да иматъ въ джобоветъ, въ чорапитъ, въ сандъцитъ си най-големитъ съкровища, паспортитъ въ джоба си готови, за да бѣгатъ, и затуй не се е мислило за защита на земята. И у насъ се туря едно добро начало въ това отношение, но то ще остане само едно пожелание въ законопроекта, ако не се намѣри реалниятъ пътъ, по който трѣбва да стане анкетата, доказването на скритото отнемане и насилственото отнемане владението. Скритото не е поменато, но азъ смѣтамъ, че г. министрътъ ще се съгласи и скритостта да бѣде помѣстена заедно съ насилственото отнемане, затуй защото тя е по-страшна, затуй защото противъ нея много по-мѣжко можете да се борите. Насилието го виждате, то се упражнява предъ васъ и вземате мѣрки спрямо него. Но имате такива случаи на скрито лишаване, че дълго време не можете да разберете, кой ви е лишилъ скритомъ. И тамъ защитата се поставя предъ трудността, че този, който ви е скритомъ лишилъ отъ владение, не се съобщава и често пъти се посочватъ криви следи, за да се насочи процесътъ не противъ този, който действително ви е лишилъ скритомъ отъ владение, и да изпъкне той следъ 6-месечния срокъ като владетель, когато срокътъ за предявяване иска е изтекълъ. И затуй, когато се редактира законоположението за скритостта, трѣбва обязательно да бѣдемъ по-предпазливи и трѣбва да кажемъ, че тогава, когато не се явява скритиятъ владетель на имота, трѣбва просто да се заповѣда владението съ едно решение, което да има законна сила по отношение на всички, за да не може скритиятъ отнимачъ на владението да изпъкне следъ 6-месеченъ срокъ и да създаде единъ перемпционенъ срокъ въ своя полза и да стане неограниченъ владетель и да ви принуди да отидете по пътя на иска за собственостъ.

Но, когато говоримъ за бързо правосъдие, ще трѣбва да признаемъ, че изпълнителното производство остава пакъ бавно. Тамъ сѫ направени редица реформи, които сѫ полезни, но тѣ не изчерпватъ въпроса. И този скандалъ, какъвто има въ България, го нѣма никъде — едно решение не може да се приведе въ изпълнение и да не можете да намѣрите пѣтицата за привеждането му въ изпълнение. Азъ считамъ, че началото на текста на чл. 784 въ законопроекта за гражданското съдопроизводство е въ коренно противоречие съ текста на чл. 785. Защото, ако въ втория текстъ се набелязватъ признацитъ на симулативно прехвърляне на движима вещь, за да нѣма значение при изпълнението, въ първия текстъ се защитава дори съ частна жалба собствеността, когато трето лице твърди, че то е собственикъ на описаното движимо имущество, което длъжникътъ държи. Трѣбва да остане старото положение, че лицето, което владѣе описанъ движимъ имотъ, има право да подава частна жалба. Ако пъкъ владението е въ рѣцетъ на длъжникъ, тогава истинскиятъ собственикъ трѣбва да отиде по пътя на иска за собственостъ и съ гаранция да спре изпълнението.

Дълженъ съмъ да се спра на единъ въпросъ, който е на първо мѣсто въ гражданското съдопроизводство — разграничението на административната юрисдикция отъ съдебната. Азъ считамъ, че, колкото повече искаме да бѣдемъ прецизни, толкова повече замъгляваме работата. Когато едно нѣщо ви се струва неясно и искате съ по-големи указания да го поясните, всѣкога се постига обратната целъ. И въ туй отношение азъ считамъ, че чл. 2 е свършено излишенъ. Той е излишенъ затуй, защото у насъ има Административенъ съдъ съ строго опредѣлена компетентностъ и има общото начало, че всички спорове огиватъ въ гражданскитъ съдилища. Достатъчно е да се знае, че въ изрично опредѣленитъ случаи е компетентенъ Административниятъ съдъ, за да отидемъ при общитъ съдилища, които сѫ предназначени за нашата правна защита. И тогава, когато се отнема компетентността на муфтийскитъ съдилища за правни отношения и се оставятъ само бракоразводнитъ спорове на двѣтъ духовни съдилища въ нашата страна — муфтийскитъ и българскитъ духовни съдилища — азъ считамъ, че и това е една преходна мѣрка. Животътъ първи

напредъ и този народъ, който е компактенъ, е предназначенъ да абсорбира всичко чуждо. Ние водимъ една много странна национална политика, ако мога да се изразя така: на муфтийскитъ училища — помощи, на еврейскитъ училища — помощи, изобщо на друговѣрскитъ училища — помощи. У насъ има голѣма търпимостъ въ туй отношение и поради това у насъ е станала една бъркотия въ правнитъ понятия и въ правнитъ отношения. Затѣжикаме странитъ отъ различно вѣровизовѣданне непрекъснато да избиратъ религията на единия съругъ, за да има инстанция, която ще ги развежда. И ако, следователно, сѫ католиците и българите, католическиятъ духовенъ съдъ отказва да даде разводъ, защото католическата религия не позволява развода; ако е смѣсенъ бракътъ, ще сѫ компетентни нашитъ съдилища. Народъ, обаче, който е послѣ единъ самостоятеленъ пътъ, който има историческо минало, и ще има и бъдеще, трѣбва да бѣде оставенъ свободенъ. Всичко, което е дошло тукъ и се е установило да живѣе, трѣбва да бѣде асимилирано. За това асимилиране ще трѣбва да се оставятъ свободни нацията. И азъ намирамъ, че когато у насъ се въведе гражданскитъ бракъ, като едно общо начало, българитъ, които сѫ болшинство, ще могатъ да абсорбиратъ всички и да дадатъ физиономия на нашата държава, да премахнатъ тѣзи расови и религиозни различия, които шокиратъ и които въ много отношения могатъ да бѣдатъ причина за други много по-големи бедствия въ нашата страна.

Спирамъ се и на дѣлбата. Азъ считамъ, че се усвоява едно лошо начало относно това: кое може да бѣде предметъ на споръ, и кое не може да бѣде предметъ на споръ. Отъ законопроекта излиза, че щомъ като се представи удостоверение, че имотитъ, чиято подѣла се иска, сѫ записани въ смлянитъ книги на името на наследодателя, никакви спорове не сѫ допустими. Ако нѣкой се счита запоставенъ отъ това удостоверение издадено възъ основа на смлянитъ книги, нѣма освенъ да заведе установителенъ процесъ за собственостъ, за да тури въ редъ своятъ права и да ги защити. Това, г. г. народни представители, е опасно начало.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Има писменъ документъ.

Д-ръ Н. Думановъ (нар. д): Нѣма писменъ документъ, има давностно владение. Това е опасно както за испомата страна, така и за ответната страна, защото много пъти се записва имотътъ на бащата на името на единъ отъ наследниците; обикновено най-големиятъ братъ, който печели отъ имота за своя смѣтка, записва имота на свое име. Това ограничение е опасно и въ друго отношение. Касацонниятъ съдъ се е произнесълъ — и това е разумно — че всички спорове за такива прихващания трѣбва да се изчерпятъ въ производството за дѣлбата.

Защо трѣбва да се изчерпятъ? Представете си, че най-големиятъ синъ е направилъ въ бащиния си дворъ къща, направилъ е хамбаръ, направилъ е редъ подобрения — той не може да иска да му се признае правото на собственостъ, защото въ спороветъ между собственици нѣма мѣсто за други. Вие можете да искате да задържите имота, само ако сте добросъвестенъ владетель по отношение на евентуалния собственикъ; а тукъ не сте добросъвестенъ, защото сте съсобственикъ, защото сте въ дѣлба, и, когато се прави дѣлбата, не можете да доказвате подобренията, които сте направили на имота, законътъ не допуска доказването на единъ обстоятелства предшествувачи дѣлбата. Съ какво ще докажете това? Съ писменъ документъ? Че какъ ще докажете съ писменъ документъ? Не можете да докажете.

Касацонниятъ съдъ у насъ въ това направление установи две основни положения, които ние можемъ да резюмираме въ закона. Касацонниятъ съдъ казва най-напредъ така: „Инстанцията по същество е властна да допусне всички доказателства въ производството за дѣлба.“ Но Касацонниятъ съдъ, бърза да се допълни съ други решения. Той казва: „Ако съдътъ разбере, че процесътъ се замедлява, че става много труденъ и се обръща въ състезателенъ, може да откаже събирането на доказателства и да каже: „Врѣте се съдете“. Ние можемъ да допуснемъ доказателствата и въ едното и въ другото направление. Тая касацонна практика, която е разумна и която създадохъ многото спорове отъ години наредъ, ние можемъ да я узаконимъ, като изберемъ единъ срѣденъ пътъ. Добро начало.

Обаче въ дѣлата за дѣлба има друго едно начало, което иде да запълни единъ най-същественъ педъгъ у насъ. Общопризнато е, че въпросътъ за прихващането трѣбва да се ликвидира въ производството за дѣлбата. Ние досега бѣхме изправени предъ следното положение. Единъ отъ наследниците държи всички имотъ и спора, обжалва; ходи дѣлото въ Касацонния съдъ, връща се, потвърждава се дѣлбата. Доходитъ на имотитъ той не ги дължи, защото

установено е въ юриспруденцията, че доходът тръбва да се искат въ производството за дълга. Значи, доходът, пропуснат да се искат до момента, когато дълга е станала предъ съда, впоследствие не могат да се искат, тъй не могат да се вземат.

Но има и друго нещо. Най-често по-слабите, незащитените, малолетните наследници смят злоупотребени. Наследителят е оставил много имот, но чедата му сж въ мизерия, защото единъ недобростъителен братъ е усвоилъ всичко. И заради това, хубаво е онова начало, което позволява на съда, преди да извърши дълга, да постанови кой отъ наследниците отъ кой имотъ може да се ползува.

Азъ ще свърша бележките си, като се спра на единъ много същественъ въпросъ у насъ. Това е въпросътъ за властта на касационната инстанция. Този въпросъ е много деликатенъ, той изисква усилията на всички ни, за да се попрѣчи на единъ корененъ дефектъ у насъ и да се избави правото и правосъдието отъ една анархия.

Никой нѣма да отрече, че разрешението на единъ споръ не се свежда фатално къмъ разрешението на единъ правенъ въпросъ. Колкото повече законодателството се усъвършенствува, толкова повече мѣстото на фактите се оставя да бѣде по-гъвкаво. Правото се старае да се освободи отъ голѣмата си строгостъ, отъ голѣмий недобростъ, за да се обхванатъ по-отблизо най-разнообразните социални нужди. На сѣдилищата, при тълкуването на законитъ, се дава все по-голяма свобода, за да прилагатъ правото разумно, съобразно нуждитъ на времето и да нѣма нужда отъ често изменение на законитъ.

Въ туй направление живо доказателство е Code civile и французкитъ сѣдилища. Тамъ много нѣща, които законодателятъ не е ималъ предъ видъ, когато е правилъ закона, днесъ се разрешаватъ, като е оставена буквата, но е даденъ новъ духъ, дадено е ново съдържание, съгласно всичко онова, което животътъ е подсказалъ, което животътъ е набелязалъ. Юриспруденцията и доктрината творятъ правото. И това творчество все повече се налага. Затуй другде служебенъ цензъ за касационния съдия и за апелативния съдия не се изисква. Въ Белгия и въ Франция искатъ цензъ, за да станете мирови съдии, за да станете окръжнѣ съдии, но цензъ служебенъ, който да ви доведе до степенята на касационенъ съдия въ напредналата възраст, когато не ви се работи, когато хремата може да ви отдалечи отъ петъ заседания, за да не може да се произнесе съдътъ, не се изисква. За касационния съдия има два ценза: — цензътъ на учеността, на знанието на правото, и цензътъ на почтеността. И тамъ, въ тия страни, въ касационната инстанция, въ апелативния съдъ се отваря мѣсто за всички добри правници, безъ да се иска съ такава строгостъ преживяване толкова години въ сѣдилищата и търкане толкова години на адвокатската чанта по сѣдилищата.

Ние трѣбва да забележимъ у насъ единъ другъ недѣлгъ. Той е, че отъ редица години нашата касационна инстанция узаконява произволитъ на инстанциитъ по същество, и инстанциитъ по същество все повече и повече сж турени въ една власт на безграничностъ. Азъ казахъ и преди малко, че инстанцията по същество има да разрешава единъ комплексенъ въпросъ, и, мѣсто да анализира всички данни и да обоснове процеса, да направи най-напредъ единъ логически разборъ, защото процесътъ е най-напредъ предметъ на единъ логически разборъ, за да се изведатъ известни факти и наизведанитъ факти да се даде юридическо построение, юридическа квалификация, да се свържатъ фактитъ съ юридическитъ послѣдствия. у насъ, може би по една фатална необходимостъ, съдътъ прещелаява фактитъ отгоре-отгоре и дохожда до убеждението, че процесътъ трѣбва да бѣде решенъ така или иначе, а следъ туй търси да намери аргументитъ за избраната теза. И казахъ, че, когато съдътъ срещне трудностъ въ преценката, въ логическия разборъ на свидетелскитъ показания, свършва съ единъ замахъ — не имъ вѣрва. Азъ ще ви цитирамъ единъ единственъ случай, за да видите колко е безгранична властта на инстанцията по същество, която значи произволъ.

Имахъ следния случай въ Плевенския окръженъ съдъ. Решава се едно дѣло за нарушено владение въ втората, последната инстанция. Бѣхъ зачуденъ, че искътъ е отхвърленъ. Още въ първата инстанция съзбрахъ, че доказателствата, събрани отъ мирови съдии, макаръ искътъ да е уваженъ, сж недостатъчни, не стигатъ. Ако речемъ да ги вземемъ на едро, искътъ е доказанъ, но ако речемъ да ги пресѣемъ и да ги подложимъ на една голѣма преценка, ще видимъ, че липсва нѣщо. И азъ се поставяхъ да ги до-
пълня.

Разпитана се нашитъ свидетели въ първото заседание, което бѣше следъ заседанието по допускане на доказателствата. Свидетелитъ на възбуждаеми отсъстваха и се разпитана въ петото заседание. Съдътъ решава дѣлото и, когато поискахъ обяснения, защо се отхвърля искътъ, казахъ: „Много просто, свидетелитъ, разпитани въ първата инстанция, не сж достатъчни, а свидетелитъ, които се разпитана въ съдебното заседание, нищо не казваха, искътъ ви е недоказанъ“. — Е добре, отговарямъ, ами има свидетели, разпитани въ четвъртото заседание, на които азъ се позовахъ. — „Ами че има ли такива?“ Да, има. „Я да видимъ“. — И тѣ вѣждатъ, че има такива свидетелски показания. Какво да правятъ сега? Не могатъ да отхвърлятъ решението. Окръжнѣмъ съдъ държи на своето, честолюбие. Но той, не може да излезе изъ предъ видъ и показанията на тримата свидетели: Иванъ, Драганъ и Стоянъ, защото горната инстанция ще му върне решението, а връщането на решението ще бѣде единъ минусъ, а може да има и друго нѣщо: — има дисциплинарна отговорност. И затуй съдътъ казва: „Отъ разпитанитъ свидетели въ първата инстанция не се доказва нищо, на свидетелитъ разпитани въ едикое си заседание, не имъ вѣрваме, а свидетелитъ, разпитани въ едикое си заседание, нищо не казватъ“. Така се свършва.

Има нѣща, на които трѣбва да обърнемъ внимание. Има факти, които не могатъ да избѣгнатъ отъ преценката на касационната инстанция. Тѣзи факти сж отѣзи, които иматъ не само значение като факти, но които даватъ юридическа квалификация на становището на странитъ. Напр., налага се на съда да извлече едно правно правило отъ самитъ факти, които могатъ да породятъ право за съществуването на единъ договоръ — неговия смисълъ. Правилата отъ нея на тия факти трѣбва да подлежатъ на касационна провѣрка, и другде тя подлежи на такава. У насъ по нѣкой пътъ подлежатъ, по нѣкой пътъ бѣгатъ отъ нея. Налага се нѣкога да се прецени естеството, значението на единъ материаленъ фактъ, напр., дали една вещь е движима или недвижима, дали едно действие съставлява грѣшка, дали крие въ себе си вина, дали е случайно събитие, дали е форсъ мажоръ, дали известни разходи свидетелствуватъ за разточителство. Напр., когато се касае да туримъ подъ запрещение единъ разточителенъ — никѣде въ закона не е казано какво е разточителство. За нѣкога да харчи 100,000 л. не е разточителство, за другъ е разточителство. И тогава, когато инстанцията по същество води заключението, че това съставлява разточителство или не, тѣзи факти по своето естество подлежатъ на касационна провѣрка.

И сега, когато предстои да изменимъ правилото на чл. 634, ние ще трѣбва да си припомнимъ това, което е било въ миналото, и това, което е днесъ. Едно време съднитъ не можеха да не преценяватъ всички свидетелски показания, всички фактически изнесени обстоятелства, и да ги подложатъ на единъ анализъ, защото бѣха длъжни въ една приложителна частъ, наречена историческа частъ, на решението да набележатъ тѣзи факти, и следъ като ги набележатъ, да имъ дадатъ правилна преценка. Днесъ съдътъ казва: съдътъ смѣта отъ бѣлокушнитъ показания за установено това, това. Не сѣва да освободимъ инстанцията по съществото отъ задължението да даде едно логическо анализиране на фактитъ, за да може най-после и касационната инстанция, когато влѣзе въ ролята на инстанция по същество, да има преценка за логическия разборъ. И когато отъ логическия разборъ е свършено ясно, че съдътъ най-напредъ е извратилъ показанията, че такава нѣща нѣма установено, или че като прави анализиране на фактитъ, не ги разбира правилно, и не извлича правилни изводи, това трѣбва да бѣде предметъ на касационно оплакване; иначе инстанцията по същество е една инстанция съ безгранична властъ и всѣкога единъ изкусенъ съдия ще може да мотивира и най-лошата кауза, безъ да може да го разбие.

Нашата касационна практика е много лоша, тя е възприела шаблонна мѣрка за отдѣляне въпроситъ по същество отъ другитъ. Имаше случаи дори, когато въпросътъ, дали съставнитъ елементи на престъпното деяние съставляватъ подбудителство или не, се прехвърляше за разрешение отъ инстанцията по същество. И затуй въ комисията трѣбва да се направятъ усилия да се накара касационната инстанция да бѣде по-предпазлива къмъ изнесенитъ факти и да се застави, отъ друга страна, инстанцията по същество да прави единъ разборъ, който да ни убеждава, че тя е разгледала всичкитъ факти, че не ги е игнорирали и че имъ е дала една правилна преценка.

Г-да! Ще свърша съ едно пожелание: въ комисията законопроекта да претърпи една по-широка реформа, да бъде всестранно разгледанъ, да бъде поправенъ и допълненъ тамъ, където трѣбва. Ние ще трѣбва да пристъпимъ къмъ нашата работа съ съзнанието, че въ този Парламентъ участвуватъ доста юристи — и то много отъ тѣхъ видни — и че си било непростоено предъ окѣзи, които ще дойдатъ следъ насъ, да имъ дадемъ единъ несвършенъ законъ. Законопроектътъ за гражданското съдопроизводство е единъ важенъ законопроектъ, защото той иде да тури основитѣ на доброто правораздаване. Добритѣ материални закони не стигатъ, ако процесуалнитѣ закони не сѫ дорасли до нужната висота, за да дадатъ едно правилно развитие на процеса, да дадатъ всичкитѣ необходими обективни условия за едно добро правораздаване.

Ние ще трѣбва да признаемъ, че въ времето, въ което живѣемъ, правното съзнание е подценено. Много процеси има у насъ; претрунани сѫ съдилищата; българинътъ поди най-много дѣла. Това е особеността на нашия народъ — той за всичко се съди. Многого дѣла сѫ признакъ на малко култура, признакъ на голѣма свадливостъ, признакъ на голѣмъ инатъ, признакъ на желание да се унижава противникътъ, да се заставлява предъ съдъ да се язвава. Но многого дѣла иматъ и друга страна — тя е социалната страна: нѣкой се чувствува слабъ и затуй търси защита предъ съда, за който нѣма силни и слаби, за който нѣма разлика въ обществено и имотно положение.

Днесъ правното чувство е притѣпено, защото изживѣхме една голѣма криза. Ние видѣхме народитѣ масово да се хвърлятъ въ една изтѣбителна война, въ която бѣха отречени всичкитѣ придобивки на цивилизацията, на международното право. И днесъ какво виждаме? Че и международнитѣ отношения не сѫ останали незадегнати. Вижте договоритѣ за миръ: въ тѣхъ правото е стѣпкано, човѣщината е стѣпкана; победенитѣ народи сѫ обречени да носятъ бремено на робството, финансово и икономическо, защото сѫ имали нещастieto да паднатъ. Силнитѣ налагатъ правото на слабитѣ. И на насъ сѫ наложили своето право.

Нашето правно съзнание е притѣпено напоследѣкъ и поради събитията, които ние преживѣхме, и поради режимитѣ, които имаме. Правото бѣше отречено, правото бѣше усмивано; институтитѣ, които бѣха натоварени да го раздаватъ, тоже бѣха усмивани. И днесъ, когато творимъ закона за гражданско съдопроизводство, нека не свършваме само съ него; нека поискаме коренно да коригираме правното съзнание, да го издигнемъ на онази висота, която добавя на единъ цивилизованъ народъ.

Правното съзнание у насъ ще се създаде; то ще дойде да уреди нашитѣ отношения, но то ще дойде мѣчно, съ голѣми сътресения. Азъ се ползувамъ отъ случая още веднѣжъ да подчертая, че правно съзнание нѣма да дойде дотогава, докогато нѣма да имаме независима съдебна властъ, която да бѣде напълно автономна, да не бѣде турена подъ опека на изпълнителната властъ, да не бѣде изложена на нейнитѣ прищевки. Нашитѣ съдии сѫ несмѣняеми, но нашитѣ прокурори не сѫ несмѣняеми; нашитѣ съдии сѫ несмѣняеми, но нашитѣ съдилища не сѫ получили още облика на една свободна съдебна властъ, която е третата производствена властъ и която е независима отъ другитѣ две власти.

Въ другитѣ страни днесъ се разисква, дали нѣма практически срѣдства, за да израстне съдебната властъ, да стане напълно автономна, напълно независима въ границитѣ на конституционността и она естественъ екилибъръ, който трѣбва да съществува между тритѣ власти. Дотогава, докогато ние не създадемъ съдилища, предъ които гражданитѣ да има право да търси защита не само на материалнитѣ си интереси, но и на своитѣ човѣшки, граждански свободи; дотогава, докогато у унижения, у онеправдания, у потиснатия нѣма да има съзнанието, че материалнитѣ неспогоди могатъ да бѣдатъ жестоки, че социалното неравенство може да бѣде голѣмо, но тамъ, предъ съдилищата, където се защищаватъ неговитѣ права, където той ще отстаива своитѣ свободи, ще намѣри една властъ, която е на своята висота, която е годна да защити неговитѣ права, за да се примири той съ социалния, съ общественъя строй, за да влѣзе въ общежитието, да му се подчини, да забрави своята злоба, своитѣ болки, да забрави онова голѣмо недобѣрие, което той изпитва днесъ къмъ известни институти, за да се примири и да влѣзе въ живота съ съзнанието, че иде като една малка прашина отъ онова голѣмо, което е

човѣчеството, което е държавата, което е народътъ, за да твори съ общитѣ усилия на всички, до тогава нашата страна нѣма да се оправи.

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата народнаитѣ представители г. Петъръ Миновъ.

П. Миновъ (з. в): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Естествено е, че когато имаме да разгледаме единъ такъвъ законопроектъ какъвто е тоя за гражданското съдопроизводство, въ малкото време, което предстои на всѣки единъ отъ ораторитѣ, не може детайлно да се изтъкнатъ всичкитѣ му добри страни, лошитѣ му страни, недѣлитѣ му или въобще всичко оное, което трѣбва да се изтъкне. Азъ нѣмамъ претенцията, че ще влѣза въ пълно разбирателство на предлагания ни законопроектъ, но ще се постарая да обрисувамъ поне главнитѣ линии и да засегна всѣки важни точки, които законопроектътъ си туря за целъ да разреши.

Г. г. народни представители! Ние имаме даденитѣ тукъ данни, както отъ г. Палиевъ, така и отъ г. Андреевъ, така и отъ други народни представители, относително вървежа на дѣлата въ разнитѣ съдилища. Г. Илия Януловъ даже отиде дотамъ, че ни процитира каква голѣма дейтелност сѫ проявили напоследѣкъ известни съдилища. При все това ние видѣхме отъ тия данни, а също и отъ онова, което г. министърътъ ни бѣше казалъ миналата година, когато се разискваше бюджетпроектътъ на Министерството на правосѣдието, че имаме известно задрѣстване въ дветѣ последни инстанции — въ Върховния касационенъ съдъ и въ апелативнитѣ съдилища — че има 17 хиляди хиляди дѣла отъ миналата година въ Върховния касационенъ съдъ и 16 хиляди хиляди дѣла въ апелативнитѣ съдилища, въпрѣки доброто желание, въпрѣки доброто намѣрение, въпрѣки напоминанията, които сѫ правени и се правятъ отъ министерството тъй често.

Но, г. г. народни представители, когато отъ всички страни, отвредъ, всички ние признаваме, че има такова задрѣстване въ тѣзи инстанции — въ последнитѣ особено — мѣрката, която ни се сочи сега, за да може да се облекчатъ тѣзи инстанции, струва ми се, нѣма да разреши правилно въпроса. Азъ предварително се спирамъ на нея, защото вчера, въ едно пререкание, чухъ отъ г. министра да казва, че макаръ, споредъ мотивитѣ на законопроекта, едно отъ главнитѣ условия, които се поставятъ въ него, и тенденцията, която той преследва — бързината — той не ще държи толкозъ на нея, колкото на доброто правосѣдие. Тукъ има едно отстъпление отъ страна на г. министра, което отстъпление азъ отбелязвамъ. Азъ мисли, че то не трѣбва да се прави. Напротивъ, трѣбва да има едно желание отъ страна на г. министра, отъ страна на народното представителство и отъ страна на комисията точно къмъ това — да ни се даде бързина на правосѣдието.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Криво сте ме разбрали, г. Миновъ. Азъ казахъ: бързина на правосѣдието, но дотолкозъ, доколкото това може да се постигне чрезъ измѣняване на гражданското съдопроизводство. Но не трѣбва да се забравя, че това не е главното срѣдство. Азъ не се отказвамъ отъ бързината, но казвамъ, че не трѣбва да се мисли това за една панацея, за нѣкакво всеобщо срѣдство,

П. Миновъ (з. в): Отъ предговоритѣ оратори се каза, че трѣбва да се взематъ специални мѣрки, за да се намалятъ дѣлата въ тѣзи инстанции, за да не се натрупватъ въ такова грамадно количество, за да може единъ процесъ да излѣзе въ скоро време. Ако въ първитѣ две инстанции, въ мировитѣ съдилища и въ окръжнитѣ съдилища, процедурата е бърза, ако тамъ дѣлата минаватъ бързо, то тѣ ще оставатъ въ апелативния съдъ неразрешени, а също и по-нататѣкъ въ Касацията, и тогава пакъ ние нѣма да имаме бързо правосѣдие. Прочее, когато тѣзи оратори поддържатъ, че бързина въ правосѣдието ще се постигне, ако ние вземемъ специални мѣрки, въ смисълъ да се назначатъ извънредни състави или да се приложатъ други нѣкакви срѣдства, каквито тѣ могатъ да ни посочатъ, и че съ това щѣло да се ликвидира съ задрѣстването, азъ казвамъ: не, г. г. народни представители, ние нѣма да ликвидираме по такъвъ начинъ съ задрѣстването на дѣла въ тѣзи инстанции. И това задрѣстване всѣкога ще прѣчи на бързото правораздаване въ нашата страна. Като казвамъ бързо правораздаване, да не мислите, че азъ го разбирамъ такова, което ще трае нѣколко месеца; но поне за всѣка инстанция най-многого би трѣбвало да бѣде една година. Та, ако приемемъ тѣзи мѣрки, ние ще имаме **наново едно**

задръстване утре, а вие виждате, колко мъчно може да се внесе тук един такъв законопроект за гражданското съдопроизводство. Защото като имаме повече от 20 измѣнения въ продължение на дѣлото наше свободно съществуване, то набелязват се само два подобни пълни законопроекти, които са били поднесени на народното представителство. Следователно, ако въ този законопроект, който ни се предлага сега от г. министъра, ние не разрешимъ тоя важенъ въпросъ за бързината въ правосъдието, която е едно отъ условията и една отъ причините, поради които той ни се слага днесъ на разглеждане, ние ми се струва, че нѣма защо да си губимъ времето, напразно ще разискваме тукъ, напразно ще разискваме въ комисията, напразно този законопроектъ ще дохожда тукъ на второ и трето четене, когато всички ще бъдатъ убедени, че съ други срѣдства ще разрешаваме въпроса за бързината въ правосъдието, а свършено не съ тоя законопроектъ.

Напротивъ, азъ мисля, че г. министърътъ трѣбва да усвои това и всички ние, отъ желание да дадемъ бързо и добро правосъдие, трѣбва да се замислимъ точно, по кой начинъ именно трѣбва да действуваме, за да може не само да се премахне задръстването въ последните две инстанции, но за да може да има въобще единъ съгласиѣ на всички дѣла въ всички инстанции, както казахъ преди малко, до една година най-много за инстанциите по сѣщество и Касационния съдъ. Пословична е нашата бавност на дѣлата. Азъ по-нататъкъ ще се спира на нѣкои флагрантни случаи. Ние имаме граждански дѣла, които се засговяватъ въ известни инстанции по нѣколко години, съ десетки години, особено тогава, когато се сѣдятъ, напр., общини. А тогава, когато се повдига споредъ гражданското съдопроизводство подлогъ, съмнение въ истинността на документа, азъ съмъ ималъ случай самъ да видя съ очите си, дѣлото се спира, отива при следователя, където много години престоива, докато се реши този предварителенъ въпросъ за истинността на документа.

Г. г. народни представители! Ние по принципъ сме съгласни да има бързо правораздаване и ние желаемъ това да бъде постигнато у насъ.

Азъ не обръщамъ внимание на възражението, което може да се направи и което ми се струва, че нѣкои отъ г. г. ораторите направиха, какво съ новите текстове въ гражданското съдопроизводство се внася една дисхармония въ производството въобще, защото нѣма да бъдатъ тѣкувани еднакво отъ сѣдилищата новите текстове, защото нововъведенията, които се правятъ, не могатъ да бъдатъ усвоени отведнѣжъ. Отъ дѣлата практика сега имаме еднакви и еднообразни решения на Върховния касационенъ съдъ по текстовете на закона, следствие на което почти всички сѣдилища почватъ да прилагатъ еднакво закона, а новиятъ законъ нѣма да бъде прилаганъ еднакво. Отъ името на нашата парламентарна група азъ казвамъ, че ние сме съгласни съ нѣкои отъ нововъведенията, които се предлагатъ съ този законопроектъ.

Каза се, че правосъдието е трудно, че сѣдилищата сѣ претрупани съ дѣла. Каза се въ кои инстанции дѣлата се увеличаватъ и, следователно, трѣбва да се взематъ мѣрки въ това отношение.

Предложениятъ ни законопроектъ отъ г. министъръ Кулевъ чувамъ, че е билъ работенъ близо две години съ кодификационната комисия при Министерството на правосъдието. Азъ не знаа дали кодификационната комисия въ пълния си съставъ го е работила, но все таки за законопроектъ е положенъ колосаленъ трудъ.

Считамъ за необходимо да отбележа, че би било добре да бѣше се дало гласностъ на този законопроектъ по-рано, та да си кажатъ думата адвокатите и сѣдитѣ, компетентните лица, които ще го прилагатъ. Тѣхното мнение бѣше необходимо, особено по техническата частъ на законопроекта. Вѣрно е, че тѣ и сега ще го проучатъ и ще си кажатъ мнението, но ние, народните представители, трѣбваше предварително да имаме тѣхното мнение по техническата частъ на законопроекта. А изхождайки отъ интереситъ на народа, на оиѣзи, които представляваме, ние щѣхме да изтъкнемъ тукъ тия неджии на законопроекта.

Но азъ се спирамъ на онова, което даже г. Абрашевъ споменава по този поводъ. Въ в. „Миръ“ въ първата статия, съ която г. Абрашевъ критикува законопроекта за гражданското съдопроизводство на г. министъра, забелязва: (Чете) „Справедливостта изисква да се признае, че Министерството на правосъдието, при прокарването на закона за измѣнение и допълнение на закона за гражданското съдопроизводство отъ 1922 г., се показва много по-

внимателно къмъ общественото мнение, отколкото днесъ, когато то се готви набързо да даде на България новъ законъ за гражданското съдопроизводство“. Значи онова, съ което често си служите като оръжие срещу земеделското правителство, ползвамъ се отъ случая да кажа, че не е свършено така. И вие сами призовавате, че има много голямо достойнство и много голяма съобразителностъ въ онова, което се е вършило по-рано, отколкото въ онова, което се върши сега. (Рицкълѣския отъ земеделскитѣ крило „Врабча“) Ние нѣмаме референдумъ за тѣзи кардинални въпроси. Въ страни като Швейцария напр., всички до единъ законъ минаватъ съ допитване до народа. Но азъ се ползвамъ отъ случая да искамъ, че и протинициитѣ на Земеделския съюзъ считатъ сега, че всичко онова, което навремето се правѣше, е било полезно, но тогава то се такуваше, че било вѣрно за народа и за неговото бъдеще.

Г. г. народни представители! Още отъ сега сеча на г. министъра съ задоволство, че постановленията на чл. 32 отъ предложения законопроектъ не сѣ нѣщо ново. Този членъ гласи: „Мировиятъ съдия може да указва на странитѣ, че за нѣкои сѣществени за решаването на дѣлото обстоятелства тѣ не посочватъ никакви или посочватъ недостатъчни доказателства“. На мировия съдия се дава възможностъ да дава упѣтвания на странитѣ. Това именно, което като нововъведение въ режима на Земеделския съюзъ се изтъкваше като вредно и пакостно, дойде време сами вие да го поддържате. Това нѣма освенъ да ни радва. И ако вие вървите въ това направление, ние не можемъ, освенъ да ви сърадваме.

Г. г. народни представители! Разбира се, че азъ не мога да кажа какво тоя законопроектъ, който е предъ насъ, има такива голями дефекти, каквито има, напр. — казахъ го и други оратори — законопроектътъ за народното здраве. Тамъ наказанието, напр., бѣше придружено съ лихва — като че ли къмъ наказанието за дадено деяние трѣбва да бѣде притурена и лихва. Подобно нѣщо тукъ нѣма да намѣримъ, защото имаме единъ законопроектъ, който е работенъ отъ юристи.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Лично отъ менъ.

II. Миновъ (з. в.): Добре, лично отъ Васъ. Азъ прави малко сравнение съ онова, което е въ законопроекта за народното здраве.

Г. г. народни представители! Съ настоящия законопроектъ се правятъ известни нововъведения. Въ много отношения се напуца и терминологията на стария законъ. Нѣкои възражаватъ, че съ тоя начинъ на процедиране нѣма да направимъ много, затуй защото ако измѣнимъ терминологията съгласно изискването на условията и съгласно приетитѣ принципи въ правото, ние трѣбва да измѣнимъ тази терминология и въ закона за задълженията и договоритѣ и въ редъ други закони, където сѣщата терминология съществува. Но ние не можемъ изведнѣжъ да поставимъ всички закони предъ Народното събрание за разглеждане, за да направимъ това. Достатъчно е началото, което се постави. И азъ чета тукъ, напр., едно нововъведение по отношение на чл. 520, пунктъ 4 отъ стария членъ, сега чл. 367, пунктъ 3 и чл. 368 отъ настоящия законопроектъ. Това нововъведение се състои въ туй, че, споредъ чл. 520, п. 4 отъ стария законъ за гражданското съдопроизводство, на ищеца чуждъ подданикъ, когато трѣбва да представи гаранция, съдѣтъ не му даваше никакъвъ срокъ, а сега, споредъ новия текстъ на законопроекта, съдѣтъ му дава такъвъ. Това положение го има въ другитѣ законодателства — въ чл. 60 отъ унгарското съдопроизводство и чл. 150 отъ германското съдопроизводство. Искамъ да кажа, че съ подобни случаи, какъвто е Causio judicatum Solvi, се правятъ нововъведения въ нашето гражданско съдопроизводство. Азъ не ща да говоря за терминологията, защото по този въпросъ ще разискваме въ комисията. Г. г. народни представители! Ние искаме и г. министърътъ въ своитѣ мотиви казва, че ще ни даде бързо, добро и евтино правосъдие. Ние възприемаме това. Но ние добавяме: искаме достойно правосъдие и искаме това правосъдие да бѣде близко до народа. По-късно азъ ще кажа мотивитѣ и съображенията, по които ние издигаме този лозунгъ. Собствено, това не е нѣщо ново; ние не издигаме този лозунгъ сега за пръвъ пътъ. Ние сме поддържали и по-рано, продължаваме да поддържаме и сега този лозунгъ, който азъ считамъ, че е много лесно приложимъ и ще бѣде отъ добро за бъдещото правораздаване.

Г. г. народни представители! Азъ ще спомена, че ние искаме достойно правосъдие, че ние искаме близко до народа правосъдие, че ние искаме мирови съдии съ угодна компетенция, че ние искаме свито правосъдие, че ние искаме мировитъ съдии по старшинство да бъдат равни на подпредседателитъ на окръжнитъ съдилища. По-късно азъ ще кажа мотивитъ за тѣзи наши искания; сега само изтъквамъ на какво ние напълваме, на кое ние държимъ. Ние искаме мировитъ съдии по старшинство да бъдатъ равни на подпредседателитъ на окръжнитъ съдилища или на старши съдии въ окръженъ съдъ, защото задачата на мировия съдия не е така лека, така лесна, както много хора си въобразаватъ. Мировиятъ съдия трѣбва да бъде близко до народа и, съвещавайки се съ странитъ, или давайки имъ съветъ, за да може да се намѣри материалната истина, той трѣбва да бъде достатъчно издигнатъ, трѣбва да бъде достатъчно въ работата си, а най-вече той трѣбва да бъде добросъвестенъ и близко до народа.

Ние издигаме лозунга за добре платени съдии, ние издигаме лозунга за селски съдилища съ малка компетенция. Ние не фиксираме каква да бъде тѣхната компетенция. Тѣзи съдилища съществуваша по-рано, преди 1900 г. Тѣ могатъ да иматъ компетенция, напр., до 300 или до 500 л., за да не разкарваме хората до градскитъ центрове и да имъ създаваме маса неприятности, да ги правимъ съвършено безполезни за тѣхната прѣка работа, напуштайки своето домакинство, заради едни нищожни интереси.

Ние искаме едноличенъ съставъ въ окръженъ съдъ за апелативнитъ производства и за първоинстанционитъ, каквито сѫ личнитъ искове *action en person* съ изключение на вещнитъ искове, за които искаме колегиаленъ съдъ, каквито сѫ напр. *Rei vindicatio*; *actio uigatoria*; *Perilio hereditatis* и въобще всички вещни искове, които се касаятъ до въпросъ за собственостъ. Тия лозунги въ този законопроектъ съвършено не се засѣгатъ. Азъ ги издигамъ, за да знаете нашето становище; по-късно ще ги развию и ще кажа по какви съображения и защо ние настояваме за тѣхъ.

Сега да дойдемъ на въпроса дали този законопроектъ постига своята целъ — казахъ, каква главна задача си поставя законопроектътъ на г. министра на правосъдието въ мотивитъ — дали този законопроектъ оправдава надеждитъ, дали наистина ще въведе бързина въ правосъдието; кои му сѫ дефектитъ, къде той си противоречи, кое отъ него одобряваме и кое не.

Г. г. народни представители! Азъ трѣбва тукъ да спомена преди всичко какво ние одобряваме отъ законопроекта, за да бъдемъ последователни и за да можемъ по-нататкъ да дадемъ по-добра преценка и да направимъ по-добра критика. Ние одобряваме увеличаване подсѣдността на мировия съдия. Г. Пѣдаревъ, ако се не лъжа, издигна тукъ лозунга, че на мировия съдия трѣбва да се даде подсѣдностъ на дѣла до 50 хиляди лева. Мисля, че това е едно изодирано мнение на г. Пѣдаревъ, че не се поддържа отъ цѣлата му парламентарна група. Ние казваме, че трѣбва да се даде като подсѣдностъ на мировия съдия онова, което той имаше по-рано, споредъ стария законъ, т. е. при старата валута на лева. На мировия съдия бѣха подсѣдни лични и вещни искове до 1.000 л., а искове за нарушение владение, както тогава, така и сега, въ неограниченъ размѣръ, 1.000 л., г. г. народни представители, въ сегашна валута съответствува на повече отъ онова, което г. министрътъ дава въ настоящия законопроектъ като подсѣдностъ на мировия съдия; до 20.000 л. Ние заявяваме, че бихме желали въ законопроекта да бъде поставена цифрата 25 или 30 хиляди лева, но и на това сме съгласни, което г. министрътъ дава.

Както ви казахъ, азъ отбелязахъ съ задоволство постановленията въ чл. 32 отъ законопроекта. Настояваме да има подобни постановления и за по-горната инстанция, за окръжния съдъ.

Ние одобряваме постановлението и на чл. 37 отъ законопроекта, за малкитъ искове, които не подлежатъ на никакво обжалване, даже и на касационно, мировиятъ съдия да не пише мотиви. И затъ какво довърне ще имаме на единъ мирови съдия, на когото даваме компетенция за дѣла до 20.000 л., която ние настояваме да бъде 30.000, а г. Пѣдаревъ настоява да бъде 50.000 л., когато му искаме мотиви за дребенъ искъ? Че можемъ ли да пѣваме довърне, когато той издаде решение по едно дѣло, въ което интересътъ ще бъде по-малкъ отъ 300 л.?

Ние одобряваме чл. 153 алинея втора отъ законопроекта, въ който се иска непременно всѣко дѣло, което е постигнато въ съда и е отложено по една или друга причина, въ продължение на 3 месеца да бъде отново насрочено.

Ние одобряваме постановленията на чл. чл. 703 и 705 отъ този законопроектъ, които постановления се отнасятъ до вещитъ лица, които се назначаватъ при оценка на движимъ и недвижимъ имотъ при изпълнителното съдопроизводство. Ние одобряваме това отъ гледна точка интереситъ на дебитора, отъ гледна точка интереситъ на длъжника. Хубава мѣрка въобще е първоначалната цена при изнасяне единъ имотъ на публична продажба да не бъде тази, която е въ основнитъ данъчни книги, защото има изрично постановление въ изпълнителното съдопроизводство, което задължава съдията изпълнителъ да постави такава първоначална оценка на недвижния имотъ, каквато е оценката на този имотъ въ основнитъ данъчни книги. Въ основнитъ данъчни книги цената е такава, че, ако този имотъ се извади на публиченъ търгъ при тази първоначална оценка, ще бъде оцетенъ длъжникътъ. И, действително, става едно ограбване на длъжницитъ тогава, когато тѣхнитъ имоти се продаватъ на публиченъ търгъ. Ние не може да не одобримъ тая мѣрка, която се прокарва въ законопроекта, защото тя има колосално значение. Целта не е да се продава имотътъ на длъжника, целта е да се накара длъжникътъ да плати своя дългъ. И г. министрътъ е ималъ хубавата идея въ това отношение като съ чл. чл. 795—808 разпорежда: съдътъ спира съ заповѣдъ производство по продажбата на недвижимъ имотъ въ случай, когато длъжникътъ внесе 20% отъ дълга си. Ние одобряваме, казвамъ, тая мѣрка затуй, защото, повтарямъ, целта не е да се продава имотътъ на длъжника и да се продава често пѣти за една нищожна цена, а е да се накара длъжникътъ да плати дълга си. Ние, обаче, считаме, че този процентъ 20% трѣбва да се намали на 10%, защото има едно по-нататъшно предписание на законопроекта, че въ продължение на 3 месеца длъжникътъ трѣбва да изплати останалата сума.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: На 4—5 срока.

П. Миновъ (з. в): Не е ли по-хубаво тѣзи нѣколко срока, защото, ако на втория срокъ не си изпълни задължението, длъжникътъ не може да се ползува отъ спирането на производството при съдията изпълнителъ — не би ли било по-добре, казвамъ, да се намали тоя процентъ на плащането и да се даде възможностъ на нѣколко пѣти длъжникътъ да изплати цѣлия си дългъ. Когато длъжникътъ първи пѣти плати, разбира се, това е гаранция, че той е готовъ да плаща и втори, и трети, и четвърти пѣти, но нека се даде възможностъ на длъжника поне въ петъ плащания да може да изплати напълно своето задължение.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: И сега сѫ петъ.

П. Миновъ (з. в): Но вмѣсто процентътъ да бъде 20, ние предлагаме, г. министре, да бъде 10.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Малко е 10%.

П. Миновъ (з. в): Ние не можемъ да не отбележимъ, че премахването на разпорежданията на чл. 1037 при втората продажба на недвижимъ имотъ е едно добро начало, но ние не одобряваме по-нататкъ изваждането на същия имотъ на трета и четвърта продажба, както се нарежда въ законопроекта. Би било хубаво да остане само първото разпореждане на чл. 1037 — изпълнителното съдопроизводство да спира съ втората продажба. Защото туй може да има и друго значение, именно, ако при втората продажба не се добие достатъчна цена, отъ която да се задоволятъ кредиторитъ, по-нататъшнитъ продажби ще бъдатъ само отекващи положението на длъжника и правене нови разности.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Пропускате, че, ако е наддадено 20% отъ оценката, само тогава става втора продажба, и понеже въ такъвъ случай залогътъ постѣпва въ полза на масата на изпълнението, само длъжникътъ ще има полза отъ това. Я направете смѣтка, ако станатъ 4—5 продажби и се конфискуватъ залозитъ, може би длъжникътъ по този начинъ ще си плати дълга.

Г. Марковъ (з. в): Конфискацията въ полза на кого е?

П. Миновъ (з. в): Тя е въ полза на кредиторитъ, а не въ полза на длъжника. И най-вече е въ полза на ипотечарния кредиторъ!

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Докато има хора да наддаватъ до 20%, нека съедъ туй се отказватъ. Всичко тогава отива въ полза на масата на изпълнението.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тѣ сѣ хубави работи.

П. Миновъ (з. в): Ние не можемъ да не одобримъ разпоредбата на новия чл. 99 отъ гражданското съдопроизводство, който отговаря на стария текстъ на чл. чл. 201 и 202 отъ сега действащия законъ. Азъ се спирамъ на това само затуй, защото много отъ исковите молби неправилно се връщатъ отъ съдилищата по причина, че съдебното мѣстожителство не е посочено въ исквата молба. Много добре е направено съ сегашното разпореждане на чл. 99 и следващия, че такива искови молби вече се връщатъ на лицата, които сѣ ги подали и че тѣ иматъ право въ даденъ срокъ, разбира се, да ги внесатъ отново, като запазятъ по такъвъ начинъ внесеното мито веднѣжъ отъ тѣхна страна. Досега ставаха много опущения. Азъ имамъ случаи, когато исковите молби се връщатъ не по нехайството на странитѣ, ами по простата причина, че въ исквата молба е пропуснато да се внесе съдебното мѣстожителство. Чл. 202 отъ сега действащия законъ за гражданското съдопроизводство казва: „Въ означенитѣ първи петъ пункта отъ чл. 201 на ищеца се съобщава чрезъ обявление“. Не му се връщаше молбата, ами се залежаваше едно обявление въ окръжния съдъ и той, ако не следи обявлението — а пъкъ много рѣдко се следи — естествено, изтече му срокътъ и следъ туй, въпреки че нѣма съдебно мѣстожителство му връщатъ исквата молба на неговото мѣстожителство. А, разбира се, той е внесълъ вече митата, въобще направилъ е разноснитѣ, които за него сѣ завинаги загубени.

Новитѣ разпоредби на законопроекта въ това отношение, както казахъ, и го подчертавамъ, ние ги одобряваме. Ние одобряваме и това, че лично задържане нѣма въ процедурата по изпълнителното производство. Тая мѣрка, прочее, бѣше отмиѣнена още по-рано. И азъ мога да подчертая, че тя бѣше отмиѣнена именно презъ земледѣлския режимъ.

Но, г. г. народни представители, нека сега да видимъ какви сѣ дефектитѣ на законопроекта, споредъ насъ и какъ въобще трѣбва да се процедира, за да можемъ да премахнемъ бавността въ съдилищата, и какъ, какви срѣдства и какви начала можемъ да препорѣчаме, за да се достигне желаното, исканото бързо правосъдие. Азъ ще се спра само на нѣколко характерни случаи.

Г. г. народни представители! Споредъ новитѣ текстове на законопроекта за гражданското съдопроизводство, цели се, што искатъ да може да бѣде разрешенъ още при първото разглеждане на дѣлото, въ първата инстанция — окръжния съдъ. Това се цели съ постановленията на чл. чл. 108 и 112 отъ законопроекта. Азъ по-нататъкъ ще дойда до писмеността и ще укажа въ какво ние не сме съгласни съ нея и защо ние искаме да се запази досегашното положение на нѣщата. Тая писменостъ, която сега се въвежда, съ редъ допълнителни молби и възражения, контра-отговори и пр. — чл. чл. 108, 111 и 112 отъ законопроекта за гражданското съдопроизводство — една отегчаваща бързината на процеса писменостъ, е писменостъ, която създава една мудностъ, която ще попрѣчи за бързото разрешаване на дѣлата.

Г. г. народни представители! Азъ подчертавамъ, обаче, че въпреки желанието на г. министра въ тази насока дѣлата да се разрешаватъ още въ първото насрочване, това нѣма да се постигне затуй, защото ние имаме нѣколко последващи постановления въ текста на законопроекта, които, както предъ мировото съдопроизводство, така и предъ окръжното съдопроизводство, говорятъ буквално: съдѣтъ, обаче, за допустимостта на доказателствата и пр. взема предъ видъ, че може да разреши този въпросъ въ съдебно заседание. Шомъ има едно такова постановление, шомъ даватъ възможностъ на съда и странитѣ да разрешаватъ въпроса относително допустимостта на доказателствата не въ разпоредително заседание, а въ съдебно заседание, азъ съмъ увѣренъ, че, въпреки вашето желание да се разреши дѣлото въ първото му насрочване, това че ще може да стане. Съдѣтъ всѣкога ще прибѣгва до тази втора мѣрка, т. е. до разглеждане допустимостта на доказателствата на странитѣ, които сѣ предложили въ своята исква молба и въ отговора, както и въ допълнителна молба и въ допълнителния отговоръ, въ първото по дѣлото заседание.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Четете цѣлия членъ до края. Тамъ се казва, че свидетелитѣ и вѣситѣ лица, за които става споръ, се призоваватъ въ първото по дѣлото заседание и, ако съдѣтъ ги допусне, ще ги разпита, следователно, нѣма да стане отлагане на дѣлото.

П. Миновъ (з. в): Отлагането ще стане по маса други причини.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: То е другъ въпросъ. Вие критикувате тази наредба.

П. Миновъ (з. в): Азъ искамъ да кажа, че, шомъ поставите и въ разпоредително заседание да се решава допустимостта на доказателствата, това допушане на доказателствата не бива и не трѣбва да се разрешава въ разпоредително заседание, споредъ моего разбиране, защото въ разпоредително заседание нѣма да могатъ да бѣдатъ добре преценени всички искания за доказателства и контрадоказателства.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: То е другъ въпросъ. Азъ ще си кажа думата, когато говори. Азъ само Ви напомнямъ, че трѣбва да четете закона правилно.

П. Миновъ (з. в): Най-удобно и най-добре е допустимостта на доказателствата да не я въведете въ този размѣръ, както се предвижда, но да я въведете въ размѣръ, въ какъвто съществува по началата въ досега действащия законъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ще видимъ!

П. Миновъ (з. в): Азъ ще ви кажа, че ако се приеме писмеността, тя ще обремени извънредно много и странитѣ, и съда, тя е една грамадна тежестъ, напр. ако вземемъ дѣлата за дѣла. Ако въ обыкновенитѣ граждански дѣла предъ окръжния съдъ странитѣ сѣ по-малко, и писменитѣ доказателства, които се представятъ къмъ исквата молба и отговора, разбира се, ще бѣдатъ по-малко, всѣкити тия доказателства трѣбва да бѣдатъ придружени заедно съ исквата молба и отговора въ известно число екземпляри. Ако вие погледнете охранителното производство по дѣлбитѣ, ще видите, че се явява една колосална работа съ тия бумажни. Съответнитѣ членове за допустимостта на дѣлбитѣ изискватъ известни писмени доказателства. Тѣ трѣбва неминуемо да се представятъ предъ всички при представяне доказателствата, кога е умрѣлъ наследодателъ, колко наследници е оставилъ, какви имоти е оставилъ — всичко това ще трѣбва да се съобщи на всички страни по дѣлото. А странитѣ особено по охранителното производство сѣ извънредно много. По нѣкоя дѣла тѣ достигатъ до десетки, а нѣкога и повече. И сега, за една тѣй малка и дребна работа, споредъ моего разбиране, странитѣ да се обременяватъ съ писане, съ редъ бумажни, съ редъ преписи, които трѣбва да се представятъ — това е въ тежестъ на бързото правораздаване.

Г. г. народни представители! Азъ считамъ тоже, че бързото правораздаване ще бѣде спънато и по други причини. То ще бѣде спънато още и по причина, че ние имаме редъ отводи, които могатъ да се направятъ отъ странитѣ, а у насъ обыкновенно всѣка една страна се ползува отъ случая да ги направи. Особено длѣжничкѣтъ въ своето педантизъмъ, бихъ казалъ, или въ своето желание да спѣне процеса, може да стори това, като поиска допушането на редъ отводи или пъкъ като предявява, както е по чл. чл. 520 и 524, въ всѣко положение на дѣлото, искъ за допушане на трети лица, или като изказва съмнение въ истинността на нѣкои документи, или като поставя редъ други причини, които ние знаемъ по съществуващия сега законъ за гражданското съдопроизводство, и по този начинъ може въобще да спѣне хода на дѣлото.

Азъ не одобрявамъ разпоредбата на чл. 177 отъ настоящия законопроектъ. Въ него е казано: (Чете) „Страната, която се основава на свидетели, е длѣжна въ молбата за призоваванетоъ имъ да посочи: 1) тѣхното име, презиме, занятие и мѣстожителство, а ако тѣ живѣятъ въ градъ, още и жилищния имъ адресъ; 2) обстоятелствата, върху които ще се разпитватъ.“

„Ако горади погрѣшно посочване“ — последната алинея — „на името, презимето, занятието, мѣстожителството или адреса на свидетеля, този последниятъ не е могѣлъ да бѣде намѣренъ, за да му се връчи призовката, страната, която го е посочила, не може да иска отлагане на дѣлото за ново призоваване на свидетеля или за замѣняванетоъ му съ другъ свидетелъ.“

Това нѣщо, г-да, би трѣбвало да съществува въ текста на закона само по отношение на ония, които въобще сѣ знаели за смѣняване на мѣстожителството на тѣхния свидетел. Но какъ така оня, който добросъвестно посочва адреса на своя свидетел, който има грамадно значение за разрешеніе на дѣлото, но който свидетелъ въ течение на процеса е промѣнилъ мѣстожителството си, ще го лишете отъ показанията на този свидетелъ, отъ едно такова доказателствено срѣдство? Азъ чухъ тукъ критика по отношение

на свидетелитѣ, която съвършено не одобрявамъ. Оратори казваха, че ние трѣбва да се стремимъ да измѣстимъ въобще свидетелитѣ отъ процеса.

Г. г. народни представители! Между хората има такива сложни отношения, че една подобна помисълъ с неправа и не би трѣбвало даже и за моментъ да се допуша. Свидетелитѣ при конфликта между странитѣ могатъ да се вкачатъ за установяване и на непредвидени обстоятелства. Хората могатъ да иматъ отношения, които докрай да не сѫ уредили; могатъ да сѫ купили нѣщо на пазара или пъкъ случайно да сѫ влѣзли въ нѣкакъвъ конфликтъ или пъкъ при уреждане на своитѣ отношения да не сѫ могли да предвидятъ всичко. Какъ искате вие, щото за всички правоотношения между хората да има контракти и тия контракти непременно да бждатъ завѣржани предъ нотаруситѣ или мировитѣ съдили? Какъ искате вие, щото въобще така да бжде нагодена работата, че да измѣстимъ отъ съда свидетелскитѣ показания?

Ц. Пупенковъ (д. сг): За непредвиденитѣ обстоятелства си оставатъ свидетелитѣ, но за нарочно създаденитѣ поводи тѣ сѫ ненуждни.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Такава крайностъ никой не поддържа. Позволете, г. Миновъ, съ две думи да Ви обясня. Криво схващате тази наредба. Тя е създадена, за да се премахнатъ ония шикани, които странитѣ, които искатъ да отложатъ дѣлото, нарочно правятъ, като посочватъ лъжливи адреси на свидетелитѣ: посочватъ единъ; като не го намерятъ, посочватъ другъ и така дѣлото се протака. А когато страната е посочила сѣщинския адресъ на свидетеля, но той въ това време се е изселилъ на друго мѣсто, за такъвъ случай има друга наредба, която казва, че тогава призовката се изпраща направо въ новото мѣстожителство на свидетеля. Тѣй че отъ тази наредба нѣма да пострада добросъвестнитѣ страни, а ще пострада само тѣзи, които искатъ да шиканиратъ.

П. Миновъ (з. в): Азъ разбирамъ, г. министре, ако това ставаше не въ разпоредително заседание.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Щомъ се докаже, че свидетелтъ е живѣлъ на туй мѣсто по-рано, законопроектътъ иска този, който връчва призовката, да я препрати въ новото мѣстожителство, ако може; ако не, връща се призовката и се казва, че свидетелтъ се е изселилъ, безъ да се знае къде. Тѣй че въ такъвъ случай страната нѣма да пострада, ако е добросъвестна.

П. Миновъ (з. в): Именно затуй искамъ въ съдебно заседание да се разрешаватъ тия предварителни въпроси, а най-вече въпросътъ за допустимостта на доказателствата, защото странитѣ въ такъвъ случай ще изяснятъ по каква причина тѣ искатъ да имъ се допуснатъ известни доказателства, защо искатъ известни свидетели и какво ще установятъ тия свидетели. Когато странитѣ се изяснятъ за своитѣ искания предъ съда, пакъ съдятъ ще има последната дума да каже, трѣбва ли да се допуснатъ тия свидетели за установяване на тия обстоятелства или не. Затуй азъ настоявамъ непременно въ първото по дѣлото заседание, а не въ разпоредително заседание, да се разрешава въпросътъ за допустимостта на свидетелитѣ, и не само на свидетелитѣ, а въобще на доказателствата по дѣлото. Това е отъ съществено значение, защото съдятъ ще разбере, дали странитѣ искатъ да се ползватъ отъ известни доказателства, които никога нѣма да се събератъ. Заради туй, ние поддържаме, че съдятъ въобще трѣбва да бжде съвършено изясненъ въ това отношение, и заради туй ние казваме, че въ разпоредително заседание не трѣбва да се разрешаватъ подобни въпроси, защото тѣ трѣбва да бждатъ нагледко изтъкнати предъ съда, и когато съдятъ забележи, че нарочно се иска да се манира, да се разтака, да се тормози процесътъ, естествено е, че той нѣма да допусне тѣзи свидетели. По-късно ще се спра да говоримъ, защо, когато една страна иска свидетели, тя трѣбва да каже точно, какви факти и фактически обстоятелства тѣ ще трѣбва да установятъ, защото често пакти дохожда въпросъ до делегации, въ тѣзи делегации трѣбва да се напише точенъ въпросникъ и трѣбва да се знае върху какво ще бждатъ разпитвани свидетелитѣ, но тукъ азъ искамъ да забележа по този поводъ, че щомъ съдятъ види, че странитѣ нарочно посочватъ известни свидетели, които нѣматъ абсолютно никаква връзка съ фактическото положение

на нѣщата относително дѣлото, той нѣма да допусне тѣзи свидетели. А това е извънредно много важно, защото една отъ главнитѣ причини за тормозенето на дѣлата въ инстанциитѣ е именно посочването на фиктивни свидетели, посочването на свидетели, които не сѫществуватъ или които сѫ отдалечени, а страната трѣбва да бжде по нѣкакъвъ начинъ задължена отъ съда да каже, по какъвъ поводъ и защо сочи на тоя свидетел, когото иска.

Ето това искахъ да кажа, г. г. народни представители, и това е много съществено по отношение на тоя пунктъ. Азъ настоявамъ и мисля, че и вие ще се съгласите, защото това е въ интереса на бързото правосъдие и на разясняването на въпроситѣ, щото тѣзи въпроси да се разискватъ не въ разпоредително заседание, тѣй като тамъ странитѣ не могатъ да бждатъ изслушани, а при първото по дѣлото заседание.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ мисля, че вие ще се съгласите съ мене, следъ като ме чуете.

П. Миновъ (з. в): Ще имаме възможностъ да Ви чуемъ, но писмеността на процеса, която вие искате да въведете съ този законопроектъ, ще отегчи бързото развитие на процеса, ще го забави. Мене ми се струва, че сегашното положение на гражданското съдопроизводство съ разрешаването на въпроса за допускането на доказателствата въ първото по дѣлото заседание ще бжде най-доброто разрешение.

Г. г. народни представители! Обръщамъ вниманието ви на чл. 21, както и на разпореденията на чл. чл. 163 и 165. Въпросътъ се отнася до насрочването на дѣлата.

Чл. 21 гласи: (Чете) „Когато и двѣтѣ страни лично се явятъ при мировия съдъ, той може, по тѣхно желание, незабавно да имъ разгледа дѣлото, обаче безъ да отлага назначенитѣ за разглеждане въ сѣщия день други дѣла“. Това е само едно пожелание, г. г. народни представители, това не може да се осъществи въ никакъвъ случай. Сѣщото пожелание го имаме и въ чл. 163 и следващитѣ отъ законопроекта. То може да послужи само за симуляция на странитѣ тогава, когато двѣтѣ страни по единъ изкуственъ поводъ се явятъ предъ съда, ужъ че се съдятъ за даденъ имотъ, а въ сѣщностъ искатъ да направятъ безпарично прехвърляне или въобще искатъ да укривятъ този имотъ. Само въ такъвъ случай вие ще имате изпълнение на разпореденията на чл. 21. Но тия разпоредения на тоя членъ нѣма да ви помогнатъ въ никой случай за бързината на дѣлата, а още по-малко ще ви помогнатъ за доброто разрешаване на процеситѣ. Чл. 163 е почти съ сѣщото съдържание.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Той е стариятъ членъ.

П. Миновъ (з. в): Въ него се казва: (Чете) „По дѣла, които подлежатъ на разглеждане по съкратенъ редъ“ и т. н. „странитѣ могатъ да се призоватъ на съдъ въ съдебно заседание за сѣщия день, въ който е подадена исковата молба, ако ответникътъ живѣе въ мѣстото, където заседава съдътъ“. Това не може да се осъществи и по други съображения. Това е едно, тѣй да се каже, ефимерно пожелание, но въ никой случай вие не можете да имате подобно нѣщо — още първия день, когато се подаде исковата молба, да бждатъ странитѣ предъ съда и той да имъ раздаде правосъдие. Преди всичко, за да може да се явятъ странитѣ въ окръжния съдъ, трѣбва да има насрочване на дѣлото. И това не би трѣбвало да става причина за отлагането на другитѣ назначени дѣла. Ами ако нѣма никакви дѣла насрочени? Или това се прави, само за да се намираме на работа, да бжде то писано въ закона? Още повече пъкъ, когато процедурата въ окръжния съдъ е по-сложна, и още повече предъ видъ съображението, което изтъкнахъ, че дѣлата би трѣбвало да се насрочватъ така, че въ първото по дѣлото заседание да може да се разглеждатъ въпроситѣ за допустимостта на доказателствата.

Но, г. министре, има едно друго постановление на законопроекта, което противоречи на Вашето пожелание по чл. чл. 21 и 163, които азъ цитирахъ. Това друго постановление се съдържа въ чл. 121 на законопроекта Ви, респективно чл. 217 на сегашния законъ, и, споредъ него, трѣбва да се даде достатъчно време на странитѣ, за да получатъ призовки, за да могатъ да се приготвятъ за процеса. Вие изпускате изъ предъ видъ, че трѣбва да има единъ стадий, въ който странитѣ трѣбва да се приготвятъ за самия процесъ, за явяването си предъ съда, за да защитятъ своитѣ

интереси. Азъ изтъквамъ това противоречие, разбира се, съ добро намѣрение, да не се пишатъ само подобни пожелания, за да се намиратъ писани, за да се види само, че ние желаемъ да имаме бързо правосъдие, когато въ сѣщностъ такива пожелания нѣматъ никаква реална стойностъ и въобще не принасятъ никаква полза.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Кой членъ критикувате Вие, г. Миновъ?

П. Миновъ (з. в): За получаването призовкитъ още сѣщия денъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ами че то е въ отдѣла за съкратеното производство. Какво лошо има въ него?

П. Миновъ (з. в): Все сѣщото е.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Какъ да не може да се връчатъ призовкитъ сѣщия денъ?

П. Миновъ (з. в): Но сѣщия денъ да се явятъ странитъ на съдъ, това нѣщо е невъзможно.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Призовкитъ се връчватъ сѣщия денъ. Ще се явятъ странитъ, ще направятъ възраженията си и иматъ право да скатъ отлагането на дѣлото.

П. Миновъ (з. в): Но, г. народни представители, азъ обръщамъ вниманието ви на разпоредането на чл. 165 отъ законопроекта, дето се казва: (Чете) „При дѣла за изпълнение на договори и задължения, които сѣ извършени или завършени по нотариаленъ редъ, а сѣщо и при дѣла по мѣнителници или записи на заповѣдь, съдътъ, като принае иска за основателенъ, може, по молбата на ищеца, да допусне въ резолюцията, по дѣлото незабавно изпълнение на решението, за което въ сѣщия денъ издава на ищеца изпълнителенъ листъ“. Азъ бихъ рекълъ, че това нѣщо е повече казано — „въ сѣщия денъ издава на ищеца изпълнителенъ листъ“. Ние имаме редъ процедури, имаме редъ постановления на закона, по които действително, когато се допуска предварително изпълнение на решението, ищецътъ може да вземе изпълнителенъ листъ при известни условия, като представи известна гаранция, или когато се касае за известни искове, напр. искове за парично вземане, основано на нотариаленъ актъ или на частенъ актъ завѣренъ по нотариаленъ редъ, искове за изправдане на заети помѣщения и пр. и пр. Въ този случай трѣбва да се изпълнятъ последващитъ постановления, дадени въ законопроекта за гражданското съдопроизводство, а тукъ, въ този текстъ, вие давате право на ищеца веднага да вземе изпълнителенъ листъ. Съ този изпълнителенъ листъ, обаче, се отегчава положението на ответника. Вие лишавате ответника, азъ бихъ казалъ, даже отъ втора инстанция. И ако вие бихте обосновали това положение, не би ли било по-хубаво допускането на предварително изпълнение на самото решение? Пъкъ има и други срѣдства, съ които вие ще позволите на ищеца да може да запази своитъ права.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Членътъ, който Вие критикувате, е отъ стария законъ.

П. Палиевъ (д. сг): Сте ли Вие противъ предварително изпълнение на решението?

П. Миновъ (з. в): За да може да се дойде до предварително изпълнение на решението, дава се право да се представи гаранция отъ страна на длъжника, за да спре това изпълнение. А тукъ, както е казано въ тоя текстъ, той нѣма право вече по тая статия да го спре, . . .

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: То е отдѣленъ въпросъ.

П. Миновъ (з. в): . . . защото се издава направо изпълнителенъ листъ на ищеца.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Какво отъ това?

П. Миновъ (з. в): Ами че изпълнителниятъ листъ, г. министре, трѣбва да бѣде нѣщо, което да се изпълни действително.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ответникътъ не се лишава отъ правото да иска спирането на изпълнението по обичая редъ. Недейте забравя това нѣщо.

П. Миновъ (з. в): Даже заповѣдното съдопроизводство не е въ такъвъ смисълъ. Ако е за бързина, ще бѣде много отпадно това, но азъ казвамъ, че се пакърняватъ и тѣпчатъ правата на едната страна. Не може да изправишъ тая страна предъ изпълнителенъ листъ, безъ да й дадешъ възможностъ да спре изпълнението му. При заповѣдното съдопроизводство се изискватъ редъ условия. Тамъ най-напредъ се издава заповѣдь. Тая заповѣдь не е изпълнителенъ листъ; тази заповѣдь е, за да се обезпечи по нѣкакъвъ начинъ вземането на ищеца съ налагане, напр., възбрана. То е свършено друго.

П. Палиевъ (д. сг): Ще Ви кажа единъ случай, за да разберете, че не сте правъ. При процесъ за изваждане отъ помѣщение, ако не дадете възможностъ на ищеца да получи предварително изпълнение, цѣлнятъ искъ става инкогнорентъ.

П. Миновъ (з. в): Азъ не казвамъ, че не трѣбва да се даде изпълнителенъ листъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Казва се: „съдътъ може“. А кога съдътъ ще направи това? Когато отъ самото дѣло се убеди, че искътъ на ищеца е доказанъ по такъвъ безспоренъ начинъ, че нѣма споръ. Не е казано „трѣбва“, а е казано „може“.

П. Миновъ (з. в): Тукъ „може“ не е употребено.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Казано е: „Съдътъ, като признае иска за основателенъ, може, по молбата на ищеца, да допусне въ резолюцията по дѣлото незабавно изпълнение на решението“.

П. Миновъ (з. в): Щомъ туряте „може“, защо допускате издаването на изпълнителенъ листъ? Издаването на изпълнителенъ листъ по тази процедура въобще не трѣбва да се допуска. По закона за заповѣдното съдопроизводство се издава заповѣдь, но, за да се издаде заповѣдь, трѣбва известни условия да бѣдатъ изпълнени: трѣбва искътъ за паричното вземане да се основава на нотариаленъ актъ или на мѣнителница или на записъ на заповѣдь. За искове за изправдане на заети помѣщения се издава заповѣдь, ако сѣ основани сѣщо на нотариаленъ актъ. Но, следъ като бѣде издадена заповѣдта, ако ответникътъ прави възражения, изпълнителенъ листъ въ такъвъ случай не се дава на ищеца, даже и по заповѣдното съдопроизводство.

Трѣбва да направимъ една разлика между заповѣдь и изпълнителенъ листъ. Изпълнителенъ листъ по заповѣдното съдопроизводство не се издава, освенъ следъ като е издадена заповѣдь и ако въ известенъ срокъ, 6 дена мисля, ответникътъ не направи никакви възражения. Въ такъвъ случай само съдътъ ще издаде изпълнителенъ листъ на ищеца. Би трѣбвало да бѣдемъ въ хармония най-малкото съ заповѣдното съдопроизводство.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Бъркате две процедури. При заповѣдното съдопроизводство заповѣдта се издава безъ да се викатъ странитъ, и затова се дава право на ответника да прави възражения срещу тази заповѣдь, и се постѣпва по-нататъкъ съгласно закона, а тукъ имаме съдъ, който е гледалъ вече дѣлото. Тѣ сѣ две различни процедури.

П. Миновъ (з. в): Г. министре! Може ли по първоинстанционни дѣла да издавате изпълнителенъ листъ? Вие трѣбва да допуснете предварително изпълнение на решението. А за да се допусне предварително изпълнение на решението, за да се допусне въобще обезпечение на иска, има редъ условия, които трѣбва да бѣдатъ спазени. Не може да се издаде изпълнителенъ листъ, безъ да се даде възможностъ на ответника да представи известна гаранция. Ето къде е въпросътъ. Щомъ така се процедира, за много ответници, при недобросъвестни исци, нѣма да има втора инстанция, и ответникитъ ще бѣдатъ поставени въ много тежко и неизгодно положение.

Нѣма да влизамъ въ разбирателство на чл. 155, на повитъ доказателства, за които се говори тамъ, но това е една спъналка, една прѣчка за бързина ходъ на дѣлата.

Азъ казахъ нѣщо за допълнителната искова молба и за допълнителния отговоръ; считамъ за излишно да говоря повече по този въпросъ.

Спирамъ се, г. г. народни представители, на този въпросъ, на който се спрѣха и други оратори. Това е разпоредбата на чл. 106 отъ законопроекта за гражданското съдопроизводство, което се изтъква като неудобно за бързото процедиране по дѣлата. Нововъведението, което се прави съ чл. 106, азъ считамъ, че е една нова тежестъ за бързото правораздаване. Това е едно отекчаване на процеса. Споредъ чл. 106 отъ законопроекта дава се възможност на страната, особено на ответника, преди да се пристъпи къмъ съществото на дѣлото и преди да представи своите доказателства, да направи отводъ за цената на иска. По-после ще говори за цената на иска — дали ти трѣбва да се опредѣли по сегашната процедура или по процедурата, която иска г. министрътъ да въведе. Но постановлението на чл. 106 азъ считамъ, че е едно отекчаване на процеса. Съ назначаването на вещи лица, които ще преценяватъ цената на иска и ще даватъ нови оценки, вие не ще можете да се отървете никога отъ този отводъ. Този отводъ ще бъде правенъ всѣкога предварително по дѣлата и азъ считамъ, че ще бъде правенъ по всички дѣла. Тогава, когато противникътъ иска да ви шикарира, когато иска да ви забави, да спъне производството на дѣлото, той преди всичко и непремѣнно въ своя отводъ ще повдигне въпроса за цената на иска. Кой ответникъ нѣма да направи възражение по този поводъ? Всѣки, който иска да забави процеса, ще го направи. И тогава се поражда една нова процедура: преди още да се дойде до разглеждането на въпроса за доказателствата, преди да дойде въпросътъ за разпоредително заседание или за първо по дѣлото заседание, за да се разрешатъ въпросътъ за цената на иска, ще се викатъ вещи лица.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Така е и по досега действащия законъ. Когато ищецътъ оспори цената на иска въ първото по дѣло заседание и странитѣ не се споразумѣятъ, назначаватъ се вещи лица.

П. Миновъ (з. в): Не се назначаватъ защото разпоредбата на сегашния чл. 209 е изрично.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Само за недвижимитѣ имоти.

П. Миновъ (з. в): И азъ говоря само за недвижими имоти; не говоря за парични искове. Какъвъ отводъ ще ми правите за цената на иска, когато ви искамъ 12 или 15 хиляди лева?

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Ами ако е за движимо имущество? Напр., единъ конь сте го оценили по-скъпо?

П. Миновъ (з. в): Но по чл. 209, за който говоря, какво нововъведение правите сега? Ужъ, боже, това е за бързината на процеситѣ, на дѣлата, а пъкъ то съвършено нѣма да ни доведе дотамъ, защото стариятъ чл. 209 . . .

Г. Реджовъ (д. сг): Коя е оценката по чл. 209?

П. Миновъ (з. в): По основнитѣ данъчни книги.

Г. Реджовъ (д. сг): А каква е компетентността на мировитѣ съдилища по досегашния законъ?

П. Миновъ (з. в): Моля Ви се, драги колега! — Когато вие искате като ищецъ да имате две инстанции и да имате по-горна инстанция, въ която имате по-голямъ довърне, нищо не ви прѣчи да турите на този недвижимъ имотъ по-голяма цена. Кое ви прѣчи, когато завеждате искъ за една нива, да кажемъ за 1.000 или 2.000 л., да турите цена 5.000 или 6.000 л.? Защо непремѣнно ще искате назначаването на вещи лица? За да се протака процесътъ, за да изкаратъ тия вещи лица, че тази нива струва сега 20.000 л.? Защо е тая спъналка, бихъ казалъ азъ на производството? Това е излишна процедура, която трѣбва да отбѣгнемъ, да я премахнемъ, защото трѣбва да си признаемъ, че странитѣ не сѫ добросъвестни при гледането на дѣлата. И азъ ви казахъ, че ответникътъ ще се ползува отъ всички случаи, за да спъне дѣлото, да го отложи. И когато вие правите едно нововъведение, както казахъ, ужъ въ интереса на бързата процедура, вие турите едни букаи за развитието на дѣлото, за развитието на производството въ съда.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Въ моя проектъ нѣма туй нѣщо. Страната трѣбва да го направи въ писмения си отговоръ и въ разпоредителното заседание ще се решатъ въ първото по дѣлото заседание да се викатъ вещи лица, и тѣ ще си кажатъ думата.

П. Миновъ (з. в): Ама, г. министре! Нами ще прекратите дѣлото щомъ изтѣзе оценката по-голяма, нами нѣкои отъ вещитѣ лица нѣма да се явятъ?

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Ама ищецътъ трѣбва да бъде добросъвестенъ.

П. Миновъ (з. в): Е, ищецътъ трѣбва да бъде добросъвестенъ! — Но защо Вие поставите непремѣнно цената на иска да се опредѣли отъ вещитѣ лица? Азъ не разбирамъ никаква практическа полза отъ това и за странитѣ, и за съда — за никого. Каква целъ преследвате съ цената на иска? Когато се съдимъ за единъ имотъ, цената да бъде непремѣнно по-голяма, за да се платятъ повече мита ли?

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: За да се разрешаватъ спорозетѣ отъ компетентнитѣ съдилища.

П. Миновъ (з. в): Азъ казахъ, че за да се разрешаватъ спорозетѣ отъ компетентнитѣ съдилища нищо не прѣчи на ищеца да си заведе дѣлото предъ по-горния съдъ, но нѣма нужда да се туря колосална цена на имота, защото вие нѣма да плащате данъци за този имотъ, а ще се съдимъ за него. Какво ще загуби държавата отъ това, че вие ще поставимъ по-малка цена? На кого ще бъде присъденъ имотътъ, то е другъ въпросъ.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Г. Миновъ! Толкова ли сте несведущъ по този въпросъ? Споредъ статистич. оценки отъ 1911 г. за недвижимитѣ имоти, приеждатъ се отъ мировия съдия спорове за 50 и 100 хиляди лева. Какъ можете да допуснете това? То не е въ интереса на селянина, на земледѣлца, когото искате да защитавате.

П. Миновъ (з. в): Азъ Ви казахъ, г. министре, оми, който желае да има процесъ въ по-горна инстанция . . .

Министръ д-ръ П. Кулевъ: Ищецътъ нарочно го завежда предъ мировия съдия.

П. Миновъ (з. в): Отъ когото зависи хода на дѣлото, той може да увеличи цената на иска. Но съ разпоредбата на чл. 106 Вие създавате едно отгичително положение на производството.

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Трѣбва да се разбере отъ какви съображения се е излизало. Въ всѣки случай не отъ фискални съображения се е излизало.

Д. Грънчаровъ (з. в): Ценитѣ на имотитѣ 50 пѣти ще се увеличатъ по оценката на вещитѣ лица, въ сравнение съ емячнитѣ оценки, и митата ще бъдатъ 30 пѣти по-скъпи при това намаляние, което се предвижда въ законопроекта.

П. Миновъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ ви обръщамъ вниманието на разпоредбата на чл. 344. Този членъ гласи: (Чете) „Оспорването истинността на документа трѣбва да бъде заявено най-късно въ съдебното заседание, въ което документътъ е билъ представенъ“ и пр. Защо се прави това изключение, азъ не мога да разбера, и г. министрътъ ще направи добре или сега, или когато ще дава своитѣ обяснения по законопроекта, да окаже защо се прави това изключение. Въ всички случаи, когато се насае въпросътъ за допустимостта на доказателствата, това ставаше, споредъ чл. чл. 108 и 111, въ отговора и въобщо въ допълнителната молба и въ отговора на допълнителната молба. Защо се допуска оспорването истинността на документа да става въ съдебно заседание?

Министръ д-ръ Т. Кулевъ: Тогава лицето ще види оригинала.

П. Миновъ (з. в): Лицето ще види оригинала още въ преписа, който ще му се изпраща, по Вашата процедура. Когато получи преписа, той ще отиде да види и самия документъ.

Защо не става, казвамъ, това въ срока, който е предвиденъ по чл. 108, а се предвижда другъ срокъ, който е тоже едно отегчаване на процедурата?

Въ чл. 344 се казва, че оспореният документъ се изключва отъ числото на доказателствата, ако страната, която го е представила, не заяви, че желае да се ползува отъ него.

Въ чл. 345 се казва: (Чете) „Както страната, която оспори истинността на документа, така и противната страна, която заявява, че ще се ползува отъ документа, е длъжна, заедно съ заявлението си, да посочи, освенъ ако еидътъ признае, че тя не може да направи това веднага, и доказателствата“ и пр. и пр. Това е едно ново условие за отлагането на дѣлото въ първото съдебно заседание. Ето още една спъналка по отношение бързината въ процедурата. Вие давате възможност на съда да не разисква въ първото по дѣлото заседание този въпросъ, давате възможност на съда да отложи дѣлото, щомъ страната поиска. А странитѣ, г. министри, всѣкога ще използватъ това положение. Нѣма да се намѣри ответникъ, който, като прави отводъ, да не иска да докаже истинността на оспорения документъ въ едно последующе съдебно заседание. А това, както казахъ, е въ ущърбъ на бързото раздаване на правосъдие.

Чл. 320 гласи: (Чете) „Отводи срещу вещи лица, които сѫ избрани по взаимно съгласие на странитѣ, не се допускатъ, освенъ по причини, възникнали следъ избора.“

„Отводи срещу вещи лица, които сѫ определени отъ съда, могатъ да се предявятъ само въ течение на три дни, следъ като се съобщил на странитѣ определеното на съда за пазначението имъ, освенъ ако причината за отвода възникне отпосле. Въ последния случай отводитѣ трѣбва да бѣдатъ предявени до началото на изследването“. Ако се мислѣ за бързото правораздаване, споредъ менъ, този текстъ отъ законопроекта не трѣбва да остане, защото странитѣ сѫ длъжни отъ деня на съобщението въ продължение на три дни да си направятъ своитѣ възражения. Да не имъ се дава право да правятъ това, следъ почване изследването на работата, за която сѫ извикани отъ странитѣ вещитѣ лица.

Но защо споредъ чл. 324 заключението на вещитѣ лица трѣбва непременно да бѣде изложено писмено? То може да бѣде изложено устно и после вписано въ протокола. Писмено изложение на вещитѣ лица ще трѣбва да се иска по нѣкои сложни дѣла, по нѣкои смѣтки, по нѣкои счетоводства. Но тогазъ, когато се касае въпросътъ за единъ процесъ, напр., *lesio enormis*, азъ мисля, че съдътъ трѣбва да чуе заключението на вещитѣ лица устно.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Четете втората половина на члена. Въ нея се казва при кои случаи съдътъ може да поиска устно, вмѣсто писмено, заключение.

П. Миновъ (з. в): Щомъ това постановление съществува, прави впечатление, че се иска непременно писмено заключение на вещитѣ лица.

Искамъ да кажа нѣколко думи по отводитѣ въ чл. 367. Г. г. народни представители! Въ пунктъ 3 на чл. 367 се говори за случай, когато ищецътъ е чуждъ подданикъ и не е представилъ обезпечение за разноси по дѣлото. Говорихъ преди малко какво става въ такъвъ случай: дава му се срокъ отъ страната да представи обезпечение; въ противенъ случай молбата се връща и искътъ се отхвърля.

Но, г. г. народни представители, менъ ми се струва, че тази мѣрка, която имаме въ старото производство и въ сегашното — *cautio judicatum solvi* — ние непременно трѣбва да я искаме не само по отношение на чужденеца ищецъ, но и по отношение на чужденеца ответникъ. Ние имаме случаи, когато наши хора тукъ, въ качеството си на истисъжъ били извънредно много оцетявани отъ чужденцитѣ, още повече, когато процесътъ е загубенъ отъ чужденеца и когато той се съди по единственъ имотъ, който притежава въ България.

Ц. Пупешковъ (д. сг): Въ такъвъ случай, трѣбва да поиска обезпечение на иска.

П. Миновъ (з. в): Азъ ви казвамъ, че тази мѣрка, която вземате по отношение на чужденеца като ищецъ, трѣбва да бѣде взета и по отношение на чужденеца като ответникъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Когато ответникътъ е чужденецъ, тогава ищецътъ има право да иска обезпечение на иска.

П. Миновъ (з. в): Какво обезпечение на иска ще вземете въ такъвъ случай отъ единъ чужденецъ, когато го съдите по единствения му имотъ, намиращъ се въ България? Вие осмисляте чужденеца, вземате му имота. Но какъ ще вземете съдебнитѣ и дѣловодни разноси — ето единъ въпросъ. Ето защо трѣбва да представя той *cautio judicatum solvi*.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ами ако не представи?

П. Миновъ (з. в): Ние въобще сме много недри по отношение чужденцитѣ, много защитаваме тѣхнитѣ права. Защо да оставяме българския подданикъ необезпеченъ за никакви съдебни разноси, когато се съди съ единъ чужденецъ, който има единъ единственъ недвижимъ имотъ въ България?

Ц. Пупешковъ (д. сг): Това е работа, която ще се случи много рѣдко.

П. Миновъ (з. в): Обръщамъ вниманието ви, г. г. народни представители, и на чл. чл. 487 и 483, затуй защото, споредъ мене, има една празнота по отношение на това, кога трѣбва да бѣдатъ изготвени протоколитѣ на съдебнитѣ заседания. Протоколитѣ, знаете, се пинатъ отъ протоколита-секретаръ. Казва се въ законопроекта, че може да се направи отводъ по протокола на съдебното заседание въ продължение на три дена отъ изготвянето му. Но азъ ви питамъ: какъ може да стане това, когато времето за изготвянето на протокола не е точно определено? И когато председателятъ на съда има право, ако не се изготви протоколътъ въ седемъ дена, да продължи времето за изготвянето му, азъ ви питамъ: кога ще направите вие вашитѣ възражения противъ въмъкнатитѣ съществени грѣшки въ протокола?

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ясно е.

П. Миновъ (з. в): Ама, г. министри, Вие трѣбва да висите непрекъснато предъ вратата на протоколита, за да можете да научите въ кой моментъ ще бѣде изготвенъ протоколътъ, та да можете въ срока да направите Вашитѣ възражения.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Казано е въ чл. 487: (Чете) „Протоколътъ на съдебното заседание трѣбва да се изготви най-късно въ течение на 7 дни отъ деня на разглеждане на дѣлото“. Значи, вие знаете, че най-късно следъ 7 дни протоколътъ на съдебното заседание трѣбва да бѣде готовъ. Вие отивате на осмия денъ отъ деня на съдебното заседание и виждате, че протоколътъ не е приготвенъ. Тогава ще направите справка какъвъ срокъ председателятъ е далъ на протоколита, за да приготви протокола. По такъвъ начинъ ще знаете кога ще бѣде готовъ протоколътъ и отъ него денъ въ тридневенъ срокъ можете да направите Вашитѣ възражения.

П. Миновъ (з. в): Трѣбва да висите, г. министри, непрекъснато . . .

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Нѣма защо да висите. Като отидете на осмия денъ следъ съдебното заседание и видите, че протоколътъ не е готовъ, ще питате какъвъ срокъ е далъ председателятъ за приготвяването на протокола.

П. Миновъ (з. в): Казано е: (Чете) „Странитѣ по дѣлото могатъ въ течение на три дни отъ последния денъ на срока, определенъ за изготвянето на протокола, съ писмено заявление да правятъ бележки за констатиранитѣ отъ тѣхъ въ протокола непълни, неточни или погрѣшни отбелязвания на станалитѣ въ съдебното заседание действия“ и пр. пр. Когато четете предшестващитѣ членове, прави впечатление, че не е определена датата, въ която протоколътъ трѣбва да се изготви; а когато не знаешъ датата, на която той ще бѣде готовъ, не можешъ да направишъ и възраженията си.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Но тя е определена — най-късно въ течение на 7 дни отъ деня на съдебното заседание.

П. Миновъ (з. в): Но азъ искамъ точно да се определѣ и затова правя тия бележки.

Г. г. народни представители! Ще ми бѣде позволено да кажа нѣколко думи относително съдебнитѣ мита и разноси по дѣлата. По по-рано действующия законъ за гражданското съдопроизводство съдебнитѣ мита по дѣлата бѣха

2%. Сега се иска тия мита да бъдат 3%. Явява се въпросът: евтино ли е правосъдието, което ни се раздава?

Азъ считамъ, г. г. народни представители, че ние нѣмаме евтино правосъдие. Напротивъ при клаузата, която ви казахъ отъде, споредъ нареждането на чл. 106, ще искатъ странитѣ — а това всѣкога ще се случва — увеличение размѣра на иска, а това значи отекчаване странитѣ съ голѣми мита и бернии.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Вие едва ли бихте имали право тукъ да говорите за това, защото вие увеличихте съдебнитѣ мита. Презъ дружбарко време се увеличиха съдебнитѣ мита. Вие най-малко имате право да говорите за евтино правосъдие.

П. Миновъ (з. в.): Но ние поддържаме, че съдебнитѣ мита трѣбва да бъдатъ само 2%, този процентъ е достатъченъ. Много отъ г. г. ораторитѣ ви приведоха статистики и казахъ, че по Министерството на правосъдието има достатъчно приходи, които могатъ да покриятъ всички разходи на министерството. Не трѣбва, г. г. народни представители, да си поставяме за целъ непременно да имаме, така да се каже, повече приходи, отколкото сѣ разходитѣ по самото Министерство на правосъдието, защото правосъдието трѣбва да бъде достатъчно, трѣбва да бъде евтино, въобще правосъдие трѣбва да се даде на всички нуждающи се, но да се даде така, че да не бъде новъ данѣкъ, нова тежестъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Г. Миновъ! Три години бѣхте на властъ, защо не го направихте това, защо ви иде сега на ума това нѣщо?

П. Миновъ (з. в.): Ние си казваме сега нашето мнение по Вашия законопроектъ, г. министре!

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Не трѣбва да демагогствувате. Може 3% да сѣ много, може да намалимъ процента; но не сте вие, който имате правото да говорите за евтино правосъдие, защото презъ дружбарския режимъ се увеличиха съдебнитѣ мита.

Д. Грънчаровъ (з. в.): Отъ 3% трѣбва да намалите съдебното мито на 1%. Не защитавайте интереситѣ на тия, които сѣ ви избрали, а вашитѣ лични интереси, като адвокати.

Ц. Пупешковъ (д. сг.): А-ха!

Д. Грънчаровъ (з. в.): Така е.

Г. Реджовъ (д. сг.): Адвокатитѣ отъ Земледѣлския сѣюзъ най-добре сѣ ги защитили! И вие сѣщо, който сте вѣззли въ Земледѣлския сѣюзъ!

Председателствуващъ А. Христовъ: Свършете, г. Миновъ!

П. Миновъ (з. в.): Ще свърша.

Тѣй както сѣ постановлението на законопроекта, правосъдието у насъ съвсемъ нѣма да стане евтино, затуй защото писмеността, която се въвежда, извънредно много ще отекчи странитѣ. Г. г. народни представители! Обръщамъ ви вниманието на следното: писмеността на процеса задължава, щото всичкитѣ преписи отъ разнитѣ бумажни, удостоверенията, които се нахождатъ къмъ молбата и пр., да бъдатъ обгербвани; а знаете колко е високъ днесъ гербовиятъ налогъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Свършете, г. Миновъ!

П. Миновъ (з. в.): Скоро ще свърша.

Г. Реджовъ (д. сг.): Нека си каже думата, г. председателю, има време до 8 ч.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Ами едно отлагане на дѣлото колко струва?

П. Миновъ (з. в.): Г. министре! Вие предлагате едно ново увеличение на такситѣ за призовкитѣ, но нищо не е казано за съобщенията. Значи, такситѣ за съобщенията, както и за призовкитѣ, се увеличаватъ отъ 5 л. на 10 л. и отъ 3 л. на 5 л. за долнитѣ сѣдилища.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моля Ви се, г. Миновъ, за да се осведомя. Колко струваха преди войната призовкитѣ?

Ц. Пупешковъ (д. сг.): Единъ левъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Колко струва днесъ единъ златенъ левъ?

Ц. Пупешковъ (д. сг.): 30 книжни лева.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, защо тогава говорите тия работи, г. Миновъ? Оставете ги.

П. Миновъ (з. в.): Тогава, когато предвиждате едно увеличение на такситѣ за призовкитѣ и съобщенията, следъ въвеждането писмеността въ процеса, всички тия бумажни вие ще ги изпращате съ едно съобщение. Това ще създава известни разноси по самото съобщение, освенъ разносикитѣ за обгербването на самитѣ бумажни за всѣка страна.

Вънъ отъ това ние имаме законно облагане, каквото е облагането по разнитѣ фондове. Въ законопроекта е казано, че за всѣка призовка, обявление, съобщение и т. н. се взема въ мировитѣ сѣдилища по 5 л., а въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища — по 10 л. Но не сѣ само тия плащания, които трѣбва да се правятъ — за призовкитѣ и за съобщенията.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Тѣ сѣ си и по стария законъ. Има по стария законъ тѣзи съобщения не се обгербваха?

П. Миновъ (з. в.): Но тѣ отекчаватъ положението, г. министре! Като четете законопроекта, не личи съвършено ясно, че има да се плащатъ и други бернии и мита по производството, а ние искаме да го кажемъ, за да бъдемъ наясно, за да се знае това положение. Ние казваме: и безъ това правосъдието е скъпо. Вие намалявате митата, но въ същностъ сѣ нововъвеждението на чл. 106 отъ законопроекта за всичкитѣ лица вие отекчавате странитѣ съ мита, и още повече ги отекчавате чрезъ увеличение такситѣ и на призовкитѣ и на съобщенията. Това искаме да ви кажемъ. Освенъ гдето има създаденъ чрезъ законъ единъ фондъ „Съдебни сгради“ и обязательно всѣка призовка и всѣко съобщение се облагатъ съ известно количество марки въ полза на тоя фондъ, но ние имаме известни незаконни облагания на книгата, каквито сѣ облаганията за фонда „Библиотека на сѣюза на българскитѣ адвокати“, за фонда „Домъ на българскитѣ правници“, за фонда „Домъ на съдебнитѣ служители“ и пр. пр., които такси често пѣти се събиратъ, въпреки че не сѣ узаконени.

Председателствуващъ А. Христовъ: Мини Ви времето, г. Миновъ.

П. Миновъ (з. в.): Още малко ще говоря.

Г. Реджовъ (д. сг.): До 8 ч. има време. Нека говори, г. председателю!

А. Реджовъ (з. в.): И тѣй други оратори нѣма да говорятъ, до 8 ч. има време.

Председателствуващъ А. Христовъ: И други оратори ще говорятъ.

Г. Реджовъ (д. сг.): Нека говори; увѣкательно говори, аргументирано говори!

П. Миновъ (з. в.): Е, може да не съмъ ораторъ и да не говоря увѣкательно.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Карай, карай!

П. Миновъ (з. в.): Г. г. народни представители! По отношение на челяднитѣ имоти и въ стария текстъ и въ сегашния законопроектъ е казано, че не сѣ отчуждаеми: едно лозе отъ 2 декара, нива отъ 20 декара и пр. Ние искаме да не бъде отчуждаемо и жилището на дължника.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: До 60 хиляди лева; увеличено е два пѣти, отколкото бѣше презъ ваше време.

Д. Грънчаровъ (з. в.): Ама не е по емляната оценка.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Да се разберемъ, джанамъ! Увеличава се отъ 30 хиляди на 60 хиляди лева. Два пъти повече отъ това, което бѣше въ ваше време.

П. Миновъ (з.в.) Моля, г. министре! Семейството на дължника живѣе, да речемъ, въ една селска къщурка.

Ц. Пупешковъ (д.сг): Емлячната оценка по-рано бѣше хиляда лева, въ 1921 г. бѣше 30 хиляди лева, а сега става 60 хиляди лева.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Трѣбва да се признае, че е направено добро; нѣма защо да се отрича.

П. Миновъ (з.в.): Какво прѣчи, г. министре, къмъ ония имоти, които сѣ неотчуждаеми и не могатъ да бѣдатъ продавани — като: едно лозе, едно жилище или градина на голѣмина не повече отъ два декара, една или нѣколко ливи съ площъ не повече отъ 20 декара — какво прѣчи, казвамъ, да се тури, че е неотчуждаема и къщата на дължника? Не искамъ да кажа нѣкоя разкошна къща, а къща за живѣне, жилището, въ което живѣе дължникътъ и което е обикновено отъ една или две стаи. Нѣма да се разбира едно комфортно жилище въ голѣмѣтъ градове, нѣма да се разбира едно жилище отъ нѣколко стаи, а ще се разбира единъ апартаментъ, една къщурка. Дайте възможностъ на дължника да запази по-не своята къщурка. Вие, г. министре, знаеете, че въ действующия законъ се казва 30—35 хиляди лева, сега вие го правите 60—80 хиляди лева, а ние искаме да се каже 100 хиляди лева за села и градове. Нѣма смисълъ да продаватъ къщата на дължника и следъ туй да му отдѣлятъ тази сума, съ която той често пъти не може да направи нищо. Защо да не бѣде запазена именно една такава къща, която е на цена подъ тази цифра, която вие посочвате — 60 хиляди лева?

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Г. Миновъ! Това се постига по косвенъ начинъ. Никой кредиторъ нѣма да оние къща, щомъ знае, че тя не струва повече отъ 60 хиляди лева, защото ще трѣбва да плаща въ противенъ случай разносикътъ по изпълнението. Ще се постигне същото, което искате вие.

П. Миновъ (з.в.): Ама не е ли по-добре да се пише това въ законопроекта?

Министър д-ръ Т. Кулевъ: То е писано, само че по другъ начинъ. Единъ кредиторъ, който знае, че къщата на дължника не струва 60 хиляди лева, нѣма да заведе дѣло, защото ще направи маса разноси и нѣма да вземе нищо.

П. Миновъ (з.в.): Азъ искамъ да се више това въ законопроекта, за да бѣде ясно.

Самиятъ бележки ще направя и по отношение на чл. 672 отъ законопроекта, гдето се говори за налагане запоръ върху движими имущества. Въ п. 4 на този членъ се казва, че запоръ не може да се налага върху храната и топливото, които се намиратъ въ къщата въ количество потребно за издържане на дължника и семейството му въ разстояние на 6 месеца.

Г. г. народни представители! Азъ ви обръщамъ вниманието върху този пунктъ, защото не всички дължници иматъ храна и топливо, съ които да се издържатъ въ продължение на 6 месеца. Не е ли по-хубаво да се пише „храна, земеделски производения и топливо, нужни за семейството му“ и т. н.? По такъвъ начинъ ние ще дадемъ възможностъ на единъ дължникъ да може да изхрани семейството си, челядта си и да не бѣде изхвърленъ на улицата, да не останатъ децата му безъ всякакви срдства за преживѣване.

А. Редоловъ (з.в.): Да се каже общо „земеделски производения“.

П. Миновъ (з.в.): Да, да се пише „храна, земеделски производения“ и пр.

Д. Гринчаровъ (з.в.): Общо да бѣде казано: „земеделски производения“.

П. Миновъ (з.в.): Да, азъ казахъ: „храна, земеделски производения, топливо“ и пр., защото не всѣко семейство има приготвена храна; има земеделски семейства, които нѣматъ приготвена храна, но произвеждатъ земеделски производения. Затова тази празнота трѣбва да се попълни — това е необходимо, това се налага отъ самия животъ.

Г. г. народни представители! Ще ми бѣде позволено да обърна вниманието ви върху реквизититъ на исквата

молба. Знаете, какво трѣбва да съдържа исквитъ молби по разпорежданията на съответствующия членъ — изредени сѣ тия реквизити. Но когато искътъ се завежда срещу една община, дори и този, който е вещь по правото, който е добъръ адвокатъ, ще направи съществени опущения, затуй защото тукъ не е упоменато всичко онова, което трѣбва да се направи въ такъвъ случай — да бѣде предпредиена общината. Това е въ ущрѣбъ на страната, защото едно опущение, даже и най-малкото, е съпроводено съ изгубване на митата, на съдебнитъ и дѣловодни разноси; а това често се случва и съ най-добритъ юристи, защото въ текста на закона за гражданското судопроизводство не могатъ да намиратъ това, което е нужно да направятъ по исквата молба. Пъкъ и човѣкъ, който се мисли малко-много всезнающъ, написва си исквата молба, подава я и веднага въ окръжния съдъ му правятъ отводъ. Отводътъ ще му бѣде направенъ по чл. 64 отъ закона за градскитъ общини или по чл. 50 отъ закона за селскитъ общини — съответствующитъ пунктове 11 и 12.

Върховниятъ касационенъ съдъ даде най-после тълкувание, че при завеждане дѣло срещу общината, да кажемъ, на нѣкое село, самата исква молба се счита за съобщение, че се завежда искътъ. А пропуцането по-рано да се направи това съобщение бѣше отъ съществено значение, защото поради него страната ще бѣде лишена отъ маса срдства, които тя е изразходвала, ще изгуби даже и самия искъ, тъй като често съдилищата, докога не съществуваше тълкуванието на Върховния касационенъ съдъ, прекратяваха подобни дѣла.

Заради туй азъ искамъ въ чл. 83 на законопроекта да се предвидятъ особени пунктове 9 и 10, въ които да се упомене това, за да не става никога измама, да не става никакво състигване на лицата, които иматъ да завеждатъ процеси; защото, споредъ цитирания членове на закона за градскитъ общини и на този за селскитъ общини, надлежната община трѣбва да бѣде предпредиена единъ месецъ преди завеждането на дѣлото за завеждането на иска.

Азъ считамъ, че трѣбва да има още единъ пунктъ за още единъ реквизитъ, защото и въ закона за привилегиитъ и ипотекитъ съществувало едно подобно нареждане. Това нѣщо, казахъ, не се знае и затуй често пъти сгаватъ опущения. А не трѣбва да си играемъ съ интереситъ, съ крупнитъ интереси въ случая, бихъ казалъ, на странитъ, защото искътъ веднѣжъ заведенъ, безъ да бѣде вписано това въ исквата молба, се губи. Това опущение значи има крупно значение за ищца, който често пъти губи такъвъ имотъ, въпрѣки че и съдътъ и всички въ послѣствие му признаватъ това право. Той ще изгуби за винаги правото си да си повърне своя имотъ, да си повърне своя искъ, защото при завеждането на иска не е вписалъ исквата молба. Това нѣма да го намиратъ по съответствующитъ разпореждания.

Д. Мангровъ (д.сг): Има го въ законопроекта.

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Азъ съмъ го предвидялъ като новъ пунктъ въ чл. 98 п. 7. Тамъ се казва, че исквата молба се оставя безъ движение „въ случаетъ, предвидени въ чл. 4 на закона за привилегиитъ и ипотекитъ“.

П. Миновъ (з.в.): Защо тамъ да бѣде турено това, г. министре?

Министър д-ръ Т. Кулевъ: Защото тамъ трѣбва да бѣде. И отъ това нѣма да пострада ищецътъ. Искътъ му ще се остави безъ движение, ще му се съобщи, защо се оставя безъ движение, и той ще може да поправи грѣшката.

П. Миновъ (з.в.): Въобще да се предвидятъ всички реквизити на исквата молба е много голѣма полза, защото единъ пропускъ въ това отношение ще коштува много на странитъ. Азъ намекамъ на тоя въпросъ, за да бѣдемъ наясно.

Г. г. народни представители! Азъ казахъ, ние искаме съдъ, който да бѣде близо до народа, искаме мировитъ съдии да бѣдатъ подвижни; искаме тѣ да бѣдатъ приравнени по старшинство съ подпредседателъ на окръженъ съдъ; искаме даже да бѣдатъ избирасми. И въ това направление, струва ми се, всѣки единъ отъ васъ, който чувствува, че трѣбва да имаме едно истинско бързо и добре правораздаване, ще се съгласи, че е необходимо, щото мировиятъ съдия да има добри познания по правото, по юриспруденцията, да бѣде запознатъ съ материята. Но, независимо отъ това, азъ пледирамъ, че мировиятъ съдия трѣбва да бѣде близо въобще до странитъ, да познава тѣзи страни и само въ такъвъ случай азъ мисля, че ще имаме правилно правораздаване.

Както е сега, въ настоящия моментъ, она денъ азъ ямахъ единъ курioзенъ случай. Срецу селско-общинскитѣ избори, които бѣха насрочени за 19 февруарий, по настоянически дѣла на 18 февруарий идватъ странитѣ въ града отъ 35 км. далечъ. Тѣзи хора нѣматъ възможностъ да се върнатъ на 19 февруарий въ своето село. Тѣ трѣбва да пренощуватъ и да престоятъ по-голямата частъ отъ следующия денъ, недѣля. Азъ не казвамъ, че това е било умнишено направено, за да не могатъ тѣзи хора активно да участвуватъ въ избора, но въ всѣки случай трѣбва да се избегне такова разкарване по такива настоянически дѣла. Може да се каже, че почти въ всѣко село има по 10, 15, 20 настоянически дѣла; умножете това число по 6 — защото по всѣко настояническо дѣло има по 6 души участвуващи, — и ще видите, че почти половинната хора отъ селото ще трѣбва да се разкарватъ на далечно разстояние до центъра на околията. Това въобще е едно свършено ненуждно разкарване на хората, тогава когато мировиятъ съдъ може да разглежда настояническитѣ дѣла въ пунктоветѣ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ не зная за кой мирови съдъ разправяте, но по закона за устройството на съдилищата, който приехме, настояническитѣ дѣла се гледатъ въ подучастъцитѣ. Азъ не зная какъ стои случаятъ, но Вие трѣбва да знаете, че по този законъ, който прокарахме тукъ, настояническитѣ дѣла се гледатъ въ подучастъцитѣ, въ селата.

П. Миновъ (з. в): Не се гледатъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Азъ не зная, какво е туй нарушение, за което говорите. Донесете ми, ще видя. Но това е правилото, това е законното разпореждане.

Нѣкой отъ зеледѣлцитѣ: Като изключение се гледатъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Не като изключение, а законътъ постановява това като правило.

П. Миновъ (з. в): И тъй като имаме мирови съдъ, които добре разрешаватъ спороветѣ, ще бѣде още по-добре, когато тѣ помиряватъ повече дѣла, отколкото разрешаватъ.

И въ туй направление ние издигаме лозунга, мировиятъ съдъ да бѣде доближенъ до народа, неговата компетенция да бѣде увеличена. Г. министърътъ е увеличилъ компетенцията на мировитѣ съдъ. Но, г. г. народни представители, защо тѣ да не бѣдатъ избираеми, каквито сѣ въ нѣкои европейски страни?

Н. Савовъ (д. сг): Съ този законъ ли ще направимъ това?

Председателствуващъ А. Христовъ: Това не трѣбва да говорите сега, а по бюджета.

П. Миновъ (з. в): Защо да не кажа сега нѣколко думи за независимото и добро правосѣдие, което ние издигаме въ лозунгъ?

Председателствуващъ А. Христовъ: Това можете да говорите по бюджета.

П. Миновъ (з. в): Българскитѣ народъ е демократиченъ, той още въ турско време е избиралъ своитѣ свещеници и владци, защо да не избира сега мировитѣ съдъ? Мировиятъ съдъ, приравненъ съ подпредседатели на окръженъ съдъ, ще бѣде полезенъ извънредно много на населението, ще дава достатъчно умирания на странитѣ, както и възможностъ да се помирятъ.

Министъръ д-ръ Т. Клевъ: Какъ може да бѣдете толкова далечъ отъ нашитѣ условия и нрави и да искате избираемостъ на мировитѣ съдъ? И това да го говори представителъ на Земледѣлския съюзъ! То значи да раздѣлимъ съдъитѣ на ваши и наши, да ги опартизамъ. Може ли такова нѣщо? Така ще се изроди избираемостта при нашитѣ условия.

П. Миновъ (з. в): Ще се избиратъ за мирови съдъ само тия, които отговарятъ на известни условия, предвидени въ закона за устройството на съдилищата. Ние искаме издигането на съдъитѣ до такава висота, че да имаме истинско правораздаване въ нашата страна.

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля, завършете, г. Миновъ.

П. Миновъ (з. в): Г. г. народни представители! Азъ казахъ моитѣ бележки по законопроекта. Има още много дефекти законопроекта, които могатъ да се изтъкнатъ, но тѣхъ ще ги изтъкнемъ въ комисията и при второто четене.

Председателствуващъ А. Христовъ: За утре предлагамъ следующия дневенъ редъ: отговоръ на интерпелациитѣ на народнитѣ представители Илия Георговъ, Никола Андреевъ и С. Омарчевски и на питанията, въ свръзка съ тѣхъ, на г. г. К. Настуховъ и Коста Томовъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Следъ това ще следва дневниятъ дневенъ редъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: И после ще следватъ точкитѣ отъ дневния дневенъ редъ.

Конто приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието

(Вдигнато въ 20 ч. и 10 м.)

Подпредседателъ: А. ХРИСТОВЪ

Секретаръ: Г. КРЪСТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народните представители: Димитър Яневъ, Никола Андреевъ, Рангелъ Барбанакъ, Кръстю Марковъ, Иванъ п. Янчевъ, Добри Митевъ, Добри Витановъ, Никола Владовъ, Малинъ Паневъ, Йосифъ Марулевъ, Теодоси Кънчевъ, Станю Златевъ и Иванъ Куртевъ	1003	земледѣлска банка, при какви условия и защо министъръ на финансите се е възпротивилъ на този заемъ. (Съобщение)	1003
Питания:		3) отъ народния представител И. Петровъ Недѣлковъ къмъ министра на външните работи и на изповѣданията относно оценката на недвижими имоти на емигрантите гърци Бр. Параманови въ София. (Съобщение)	1003
1) отъ народния представител П. Анастасовъ къмъ министра на вътрешните работи и народното здраве — иска да знае защо полицейските органи сж се явили на партийната имъ сбирка въ гр. Видинъ на 11 мартъ т. г. (Съобщение)	1003	4) отъ народния представител Х. Калайджиевъ къмъ министра на вътрешните работи и народното здраве по въпроса за градските бежанци. (Съобщение)	1003
2) отъ народния представител К. Томовъ къмъ министра на земледѣлието и държавните имоти — пита: предлаганъ ли е заемъ на Българската		Законопроектъ за гражданското сѣдопроизводство (Първо четене — продължение разискванията)	1003
		Дневенъ редъ за следующето заседание	1023